

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Філологічний факультет
Кафедра історії та культури української мови

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ МЕДІАГРАМОТНОСТІ В УЧНІВ ЗЗСО

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала: здобувачка II курсу 201 групи
другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньої програми «Українська мова та література»
спеціальності 014 «Середня освіта»

Порошук Наталія Валентинівна

Керівник: завідувач кафедри
історії та культури української мови
проф. Колесник Н.С.

Рецензенти: _____

_____ Гуцуляк Ірина Георгіївна

_____ Валігура Ганна Анатоліївна

До захисту допущено,
протокол засідання кафедри
№ _____ від _____ 2025 р.
Зав. кафедри _____ Наталія КОЛЕСНИК

Чернівці, 2025

АНОТАЦІЯ

Наталія Порощук

Формування основ медіаграмотності в учнів ЗЗСО

У кваліфікаційній роботі комплексно досліджено інтеграцію медіаграмотності в зміст шкільних предметів із фокусом на українську мову та літературу; обґрунтовано місце медіаосвітнього компонента в сучасному освітньому процесі; на матеріалі чинних програм, підручників 10-11 класів і навчальної практики репрезентовано типологічні вияви завдань і компетентностей, спрямованих на розвиток критичного мислення, фактчекінгу, розпізнавання маніпуляцій та етичної комунікації; окреслено шляхи реалізації інтеграції через аналіз і створення медіатекстів, інтерпретацію художніх творів у взаємодії з медіа, дискусійно-проектну діяльність; усебічно схарактеризовано роль учителя-словесника, підручника та навчально-методичного забезпечення у формуванні медіакомпетентності учнів.

Ключові слова: медіаграмотність, медіаосвіта, інтеграція, шкільні предмети, українська мова, українська література, критичне мислення, фактчекінг, маніпуляції, медіатекст, етика комунікації, медіакомпетентність.

ABSTRACT

Nataliia Poroshchuk

Formation of basic media literacy skills among secondary school students

The qualification thesis provides a comprehensive study of the integration of media literacy into the content of school subjects, with a focus on the Ukrainian language and literature. It substantiates the role of the media education component in the modern educational process and, based on current curricula, textbooks for grades 10–11, and teaching practice, presents typological manifestations of tasks and competencies aimed at developing critical thinking, fact-checking, identifying manipulation, and ethical communication. The work outlines the ways of implementing integration through the analysis and creation of media texts, the interpretation of literary works in interaction with media, and discussion- and project-based activities. It offers an in-depth characterization of the role of the language and literature teacher, textbooks, and teaching materials in forming students' media competence.

Keywords: media literacy, media education, integration, school subjects, Ukrainian language, Ukrainian literature, critical thinking, fact-checking, manipulation, media text, communication ethics, media competence.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Порощук Н. В.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕДІАГРАМОТНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	11
1.1. Поняття медіаграмотності та її роль у сучасній освіті.....	11
1.2. Нормативно-правове забезпечення медіаосвіти в Україні	16
1.3. Медіаосвіта як частина професійної підготовки вчителя української мови та літератури.....	22
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ МЕДІАГРАМОТНОСТІ В ШКІЛЬНИЙ КУРС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	31
2.1. Аналіз чинних підручників з української мови (10-11 класи).....	30
2.2. Методичні підходи до впровадження медіаграмотності на уроках української мови.....	42
2.3. Практичні кейси інтеграції медіаграмотності у вивчення української мови	47
Висновки до розділу 2.....	52
РОЗДІЛ 3 ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	54
3.1. Можливості інтеграції медіаграмотності під час вивчення літературних творів.....	54
3.2. Розробка навчально-методичних матеріалів для формування медіаграмотності в учнів ЗЗСО.....	60
3.3. Методичні рекомендації щодо впровадження медіаграмотності у навчальний процес	65
Висновки до розділу 3.....	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТОК.....	87

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному інформаційному просторі медіаграмотність стає ключовою навичкою, необхідною для критичного мислення та орієнтації у великому потоці даних. Інформаційна революція та стрімкий розвиток цифрових технологій значно вплинули на освітній процес, вимагаючи від педагогів інтеграції нових підходів до навчання. Особливо важливо розвивати медіаграмотність в учнів, адже вони є активними споживачами інформаційного контенту, проте не завжди мають достатні навички для його аналізу та критичної оцінки. Впровадження медіаграмотності у процес вивчення української мови та літератури в школі допомагає не лише формувати мовну компетентність учнів, а й сприяє розвитку їхньої аналітичної спроможності, уміння виявляти маніпуляції та дезінформацію.

Попри щораз більшу потребу у формуванні медіаграмотності, її впровадження в навчальні програми залишається недостатньо систематизованим. Чинні навчальні плани з української мови та літератури лише фрагментарно містять елементи медіаосвіти, що ускладнює їх ефективне засвоєння. Для її повноцінного впровадження необхідні нові методичні підходи та розробка практичних навчальних матеріалів, що сприятиме інтеграції медіаграмотності у мовно-літературний курс. Дослідження медіаграмотності є важливим для вдосконалення освітнього процесу, адже воно дає можливість створити ефективні методики навчання, що відповідають викликам цифрової епохи.

Окрім цього, розвиток медіаграмотності має вагоме значення для професійної підготовки вчителів української мови та літератури. Враховуючи нові виклики, з якими стикаються сучасні педагоги, необхідно забезпечити їх відповідними знаннями та методиками, які допоможуть ефективно впроваджувати медіаосвіту в навчальний процес. Використання медіатекстів, аналіз фейкової інформації, розпізнавання маніпуляцій у ЗМІ – усе це є важливими складовими сучасного уроку.

Мета дослідження – обґрунтувати необхідність інтеграції медіаграмотності в шкільні навчальні дисципліни, зокрема українську мову та літературу, а також визначити ефективні методичні підходи до її впровадження в навчальний процес.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

1. Визначити поняття медіаграмотності та її значення у сучасному освітньому процесі.
2. Проаналізувати нормативно-правове забезпечення медіаосвіти в Україні та його вплив на впровадження медіаграмотності.
3. Дослідити можливості інтеграції медіаграмотності до курсів української мови та літератури шляхом аналізу підручників та навчальних програм.
4. Розробити методичні підходи та практичні кейси для впровадження медіаграмотності на уроках української мови.
5. Виявити ефективні методи застосування медіаграмотності у процесі вивчення літературних творів.
6. Сформулювати методичні рекомендації щодо впровадження медіаграмотності в освітній процес.

Об'єкт дослідження – процес інтеграції медіаграмотності в шкільні навчальні дисципліни, зокрема в процесі вивчення української мови та літератури в школі.

Предмет дослідження – методичні підходи, моделі та практичні аспекти впровадження медіаграмотності у викладання української мови та літератури.

Методи дослідження. Під час написання магістерської роботи використано комплекс методів, що дає змогу всебічно та об'єктивно дослідити можливості інтеграції медіаграмотності в шкільні навчальні дисципліни. Застосовано загальнонаукові методи, такі як аналіз (розгляд окремих компонентів медіаграмотності та їх впливу на освітній процес), синтез (поєднання результатів аналізу для формування цілісної картини інтеграції), узагальнення (виведення загальних закономірностей), класифікація (систематизація підходів та методів інтеграції), спостереження (вивчення реального стану впровадження медіаграмотності), індукція та дедукція (виведення загальних тверджень на основі фактів та застосування загальних положень для аналізу ситуацій), аналогія

(порівняння моделей та підходів). Окрім цього, використано лінгвістичні методи дослідження, зокрема стилістичний під час дослідження мовних засобів медіатекстів, семантичний аналіз (вивчення смислового навантаження медіатекстів).

Рівень вивчення проблеми. Питанням інтеграції медіаграмотності в освітні дисципліни займалися такі вітчизняні науковці: В. Андрієвська, Д. Шинкарьова, В. Баранова, І. Брюховецька, А. Прийма, Л. Плетеницька, Д. Вербівський, Я. Сікора, О. Усата, В. Герман, Ю. Глінчук, Ю. Горбань, О. Олійник, Н. Гудима, Н. Мелекєсцева, О. Ковальчук, О. Ільченко, О. Кірдан, В. Литвиненко, О. Кравченко, Я. Падалко, О. Слаба, Л. Писаренко, Ю. Руденко, Т. Уварова, Т. Стас, О. Чорноус та ін.

У своїх працях вони аналізують методи розвитку критичного мислення, інтеграцію цифрової грамотності в освітній процес та використання медіаресурсів у навчанні. Значну увагу приділено підготовці майбутніх педагогів, формуванню навичок фактчекінгу та боротьбі з інформаційними загрозами. Проведені дослідження сприяють вдосконаленню навчальних програм і методик, які забезпечують ефективне впровадження медіаграмотності в освіту.

Апробація. Основні результати дослідження були оприлюднені на Студентській науковій конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, що відбулася 13 травня 2025 року, на тему «Формування медіаграмотності в учнів закладів загальної середньої освіти: протидія маніпуляціям у соціальних мережах» та видрукувані у формі тез [43]. А також на Міжнародній науковій конференції «Українські та інослов'янські лінгвістичні студії в історичному аспекті: від витоків до сьогодення», яка відбулася 23-24 жовтня 2025 року.

Теоретичне значення одержаних результатів. Дослідження розширює наукове розуміння медіаграмотності як ключового компонента сучасної освіти та її інтеграції в шкільні дисципліни. Визначено роль медіаосвіти у формуванні критичного мислення та інформаційної культури учнів. Проаналізовано нормативно-правові документи, що регулюють впровадження медіаграмотності в

освітній процес України. Розкрито значення медіаграмотності в підготовці вчителів української мови та літератури як важливого фактора їхньої професійної компетентності. Отримані результати можуть бути основою для подальших досліджень щодо впливу медіаосвіти на якість навчального процесу.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблено методичні рекомендації та навчально-методичні матеріали для інтеграції медіаграмотності у викладання української мови та літератури. Проведено аналіз підручників, що дає змогу виявити рівень присутності елементів медіаграмотності у шкільному навчанні. Проаналізовані практичні кейси та методики можуть бути використані вчителями для формування у школярів навичок критичного аналізу інформації. Отримані результати сприятимуть удосконаленню освітніх програм та розробці оновлених навчальних матеріалів.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, який містить 66 найменувань. Загальний обсяг роботи 84 сторінка, з них основного тексту 69 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕДІАГРАМОТНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

1.1. Поняття медіаграмотності та її роль у сучасній освіті

У сучасному інформаційному суспільстві медіаграмотність набуває все більшої значущості як невід’ємна частина освітнього процесу та ключовий елемент формування особистості. Вона забезпечує здатність особистості критично осмислювати, аналізувати та ефективно взаємодіяти з медіаконтентом в умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Науковці різних напрямків досліджують це поняття, пропонуючи відмінні трактування його сутності та компонентів. Аналіз їхніх визначень дає змогу глибше зрозуміти комплексність медіаграмотності та її роль у сучасній освіті. У таблиці 1.1 наведені трактування поняття медіаграмотності різних науковців.

Таблиця 1.1

Трактування поняття «медіаграмотність» науковцями

ПІБ	Трактування медіаграмотності
Т. Уварова, Т. Стас [61]	Медіаграмотність – це здатність критично аналізувати медіаконтент та ефективно використовувати медіаресурси. Вона включає навички розпізнавання маніпуляцій та оцінки достовірності інформації.
О. Ільченко [25]	Медіаграмотність – це комплекс знань і умінь, що дозволяють свідомо споживати та створювати медіаповідомлення. Вона сприяє формуванню критичного мислення та інформаційної безпеки.
Л. Писаренко [41]	Медіаграмотність – це здатність розуміти, аналізувати та оцінювати медіаконтент, а також створювати власні медіаповідомлення для різних типів медіа. Вона забезпечує ефективну взаємодію з медіапростором.
О. Чорноус [63]	Медіаграмотність – це вміння використовувати медіа для саморозвитку та навчання, а також критично оцінювати інформаційні потоки. Вона включає навички створення та аналізу медіаконтенту.
Т. Іваницька [24]	Медіаграмотність – це здатність протистояти маніпулятивним впливам та критично оцінювати медіаконтент. Вона також передбачає розвиток навичок ефективної комунікації в медіапросторі.
В. Андрієвська, Д. Шинкарьова [3]	Медіаграмотність – це здатність критично сприймати інформацію, аналізувати її, створювати власні медіапродукти та оцінювати медіатексти. Досягти такого рівня можна на заняттях із медіаосвіти та розвитку критичного мислення, впроваджуючи ігрові елементи та тести.

Аналізуючи таблицю 1.1, можна відзначити, що більшість науковців акцентують увагу на критичному аналізі медіаконтенту та здатності ефективно використовувати медіаресурси. Визначення медіаграмотності включають компоненти розпізнавання маніпуляцій, оцінки достовірності інформації та створення власних медіаповідомлень. Спільною рисою є підкреслення ролі медіаграмотності у формуванні критичного мислення та інформаційної безпеки особистості. Водночас існують відмінності в акцентах окремих визначень. Наприклад, деякі науковці більше наголошують на аспектах комунікації та саморозвитку, тоді як інші підкреслюють важливість протистояння маніпуляціям та захисту від дезінформації. Це свідчить про багатогранність поняття медіаграмотності та необхідність комплексного підходу до її вивчення та впровадження в освітній процес.

Медіаграмотність є важливим освітнім підходом сучасності, який забезпечує інтегральну основу для доступу до інформації, її аналізу, оцінювання, створення та поширення у різноманітних формах – від друкованих видань до відеоматеріалів і цифрових платформ. Вона формує усвідомлення ролі медіа в суспільстві та розвиває ключові навички дослідження й самовираження, що є незамінними для ефективного функціонування громадян у демократичних умовах [28].

Згідно з рекомендаціями ЮНЕСКО, медіаграмотність охоплює такі компоненти:

- Виявлення та усвідомлення інформаційних потреб: визначення проблеми, яку необхідно вирішити, та шляхів її подолання.
- Пошук джерел інформації: аналіз та вибір релевантних джерел – інтернету, книг, засобів масової інформації, а також первинних, вторинних чи третинних джерел.
- Локалізація та отримання інформації: пошук інформації в конкретних джерелах або через звернення до фахівців.
- Аналіз та оцінювання інформації: критичне оцінювання надійності, достовірності та якості отриманих даних.

- Організація, зберігання та архівування інформації: упорядкування даних з різних джерел для зручного використання.
- Етичне використання інформації: дотримання авторського права, етичних норм та принципів ефективності в роботі з інформацією.
- Створення нових знань і їх поширення: формування якісного медіаконтенту та його презентація [28].

Елементами медіаграмотності є естетичні, креативні, інтерактивні, критично-аналітичні навички та навички безпеки. Естетичні та креативні навички полягають у здатності сприймати, створювати та інтерпретувати медіаконтент у різних форматах, як-от: текст, аудіо чи відео. Інтерактивні навички передбачають уміння ефективно комунікувати через медіа та виконувати різні ролі в медіа-середовищі, що сприяє вираженню власних думок і розуміння. Критично-аналітичні навички дозволяють інтерпретувати медіатексти, оцінювати їхнє значення та використовувати аналітичні інструменти для глибшого розуміння змісту. Водночас навички безпеки спрямовані на захист особистої інформації, уникнення шкідливого контенту та ризикованих контактів у віртуальному просторі. Усі ці аспекти є взаємопов'язаними і забезпечують здатність сучасної людини ефективно функціонувати в інформаційному суспільстві [28].

Медіаграмотність відіграє ключову роль у сучасній освіті, адже вона спрямована на розвиток критичного мислення та аналітичних навичок. На думку Я. Падалко та О. Слаби, медіаграмотність є необхідною частиною, яка формує здатність свідомо сприймати та критично оцінювати інформацію. Вона забезпечує розуміння механізмів створення медіатекстів та їх впливу на суспільство. Розвиток медіаграмотності сприяє формуванню вміння аналізувати зміст повідомлень, розпізнавати маніпуляції та уникати дезінформації. Медіаосвіта також зосереджується на формуванні навичок створення власного медіаконтенту, що сприяє розвитку креативності. У контексті сучасних викликів, як-от: інформаційне перенасичення, медіаграмотність допомагає орієнтуватися у великому потоці даних. Вона є важливим інструментом для підготовки молоді до активної участі в житті інформаційного суспільства [39].

Медіаграмотність у сучасній освіті має важливе значення для формування особистості школярів, забезпечуючи їхню підготовку до життя в інформаційному суспільстві. На думку Н. Гудими, Н. Мелекесцевої та О. Ковальчук, розвиток медіаграмотності спрямований на формування життєво важливих навичок аналізу, критичного мислення та адекватного сприйняття інформації. Зокрема, під час навчання в початковій школі закладається основа для вміння працювати з медіапродуктами та розуміти їхній вплив на особистість. Навчальний процес орієнтований на розвиток моральної, соціальної та політичної культури, що є базою для активного функціонування в суспільстві. Предмети початкової школи інтегрують навички аналізу, інтерпретації та критичного оцінювання медіатекстів, формуючи у дітей здатність до прийняття обдуманих рішень. Учителі мають спрямовувати інформаційні впливи у позитивне русло, використовуючи медіа як інструмент для розвитку творчого потенціалу учнів. Отже, медіаграмотність стає обов'язковою частиною освітнього процесу, що дає змогу школярам усвідомлено взаємодіяти з інформаційним середовищем [21].

Важко переоцінити значення медіаграмотності в сучасній освіті, адже формує здатність особистості ефективно аналізувати та використовувати інформацію в цифрову епоху. На думку Ю. Горбаня та О. Олійник, медіаграмотність сприяє розвитку критичного мислення, що дає змогу виявляти маніпуляції, фейки та інші спотворення в медійному контенті. Вона забезпечує навички для аналізу джерел інформації, розрізнення достовірного контенту від дезінформації та усвідомлення ролі контексту у формуванні повідомлень. Серед ключових аспектів – вміння ефективно споживати медіа, розуміти механізми їхнього впливу, а також творчо взаємодіяти з ними. Освітні програми, спрямовані на підвищення рівня медіаграмотності, дозволяють учням і студентам адаптуватися до сучасного інформаційного середовища. Крім того, вони сприяють формуванню інформаційної стійкості суспільства, знижуючи вплив пропаганди та дезінформації [20].

Медіаграмотність у сучасній освіті є невід'ємною частиною цифрової компетентності педагогів і науково-педагогічних працівників. На думку

І. Брюховецької, А. Прийми та Л. Плетеницької, медіаграмотність сприяє критичному мисленню, формує здатність аналізувати медійний контент і застосовувати сучасні технології в освітньому процесі. Вона дає змогу педагогам ефективно впроваджувати інноваційні методи навчання, адаптувати освітні підходи до потреб цифрового суспільства, а також створювати навчальні ситуації, що розвивають у здобувачів творчі та аналітичні здібності. Використання цифрових інструментів забезпечує доступ до інформації, сприяє гнучкості навчання та індивідуалізації освітнього процесу. Навчання з елементами гейміфікації чи віртуальної реальності підвищує зацікавленість і мотивацію студентів. Окрім цього, медіаграмотність формує вміння оцінювати інформацію, критично мислити та діяти етично у медіапросторі [10].

Медіаграмотність у сучасній освіті відіграє важливу роль у формуванні інформаційної стійкості студентів, особливо в умовах інтенсивного використання цифрових технологій. На думку Ю. Руденко та ін., соціалізація молоді нині значною мірою залежить від гаджетів, соціальних мереж та цифрових платформ, які впливають на їхню свідомість і цінності. Дослідження у коледжах м. Суми показало, що 55,26% студентів продемонстрували базові навички розпізнавання інформації (5-8 правильних відповідей у тестуванні), тоді як лише 16,45% досягли середнього рівня (9-12 правильних відповідей), а 28,29% показали низький рівень знань (до 4 правильних відповідей). Студенти, переважно, не усвідомлюють важливості захисту особистих даних, довіряють дезінформації, не розрізняють факти від суджень та мають слабкі уявлення про принципи роботи алгоритмів соціальних мереж. Впровадження заходів, зокрема тренінгів і адаптованих онлайн-курсів, дозволило суттєво покращити результати: частка студентів із високим рівнем знань (15-19 балів) зростає з 14,43% до 42,27%, а тих, хто набрав максимальні бали (20-24), збільшилась із 1,03% до 21,65%. Такі зміни свідчать про ефективність інтеграції тем медіаграмотності у навчальні дисципліни та необхідність подальшого вдосконалення цих підходів [58].

Отже, проаналізувавши наукову літературу, вирізняємо такі аспекти значення медіаграмотності (див. рис. 1.1):

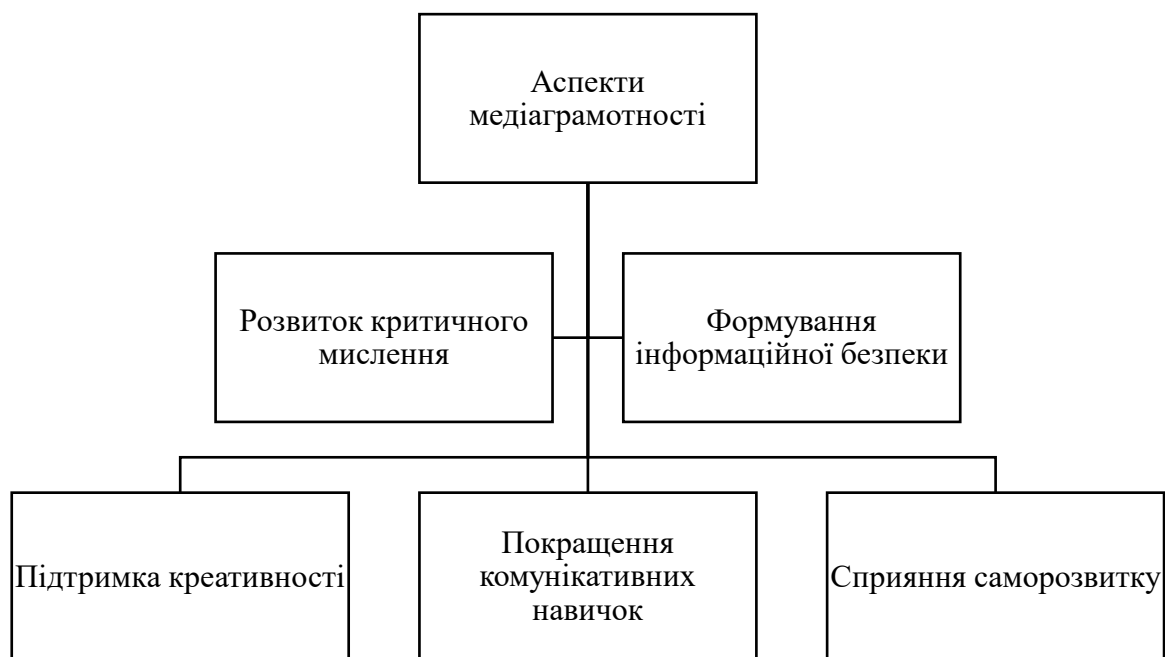

Рис. 1.1 Аспекти медіаграмотності у сучасній освіті

Отже, медіаграмотність є ключовою частиною сучасної освіти. Це поняття охоплює здатність критично аналізувати, створювати та ефективно використовувати медіаконтент, що формує основи інформаційної культури особистості. Медіаграмотність забезпечує підготовку до життя в умовах цифрового суспільства, сприяючи розвитку критичного мислення, інформаційної безпеки, креативності та комунікативних навичок. Вона дає змогу адаптуватися до інформаційних викликів, запобігаючи впливу маніпуляцій і фейків, а також стимулює здатність свідомо взаємодіяти з медіапростором. Завдяки інтеграції медіаосвіти в навчальний процес, формуються універсальні навички, які стають фундаментом для успішного функціонування громадянина в демократичному суспільстві.

1.2. Нормативно-правове забезпечення медіаосвіти в Україні

Для України просування медіаграмотності є одним із пріоритетних напрямків діяльності. Проте до цього часу не було впроваджено жодної системної політики у цій сфері. Медіаграмотність згадується у трьох типах документів:

- урядові документи стратегічного рівня (Доктрина інформаційної безпеки; Стратегія інформаційної безпеки);
- урядові документи у сфері формальної шкільної освіти;
- стратегічні документи, розроблені академічною спільнотою.

Інституалізація просування медіаграмотності розпочалася десять років тому. 27 липня 2011 року Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України прийняло наказ №886 «Про проведення Всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України». До експерименту були залучені Інститут інноваційних технологій та змісту освіти, громадська організація «Академія української преси», Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України. Однак експеримент не отримав належної уваги та фінансування з боку держави на початкових етапах, що призвело до повільного розвитку та недостатніх масштабів. Натомість сферу медіаграмотності підтримали донори та міжнародні організації [26, с. 5].

Геополітична реальність, зокрема військова та інформаційна агресія Російської Федерації проти України, суттєво вплинула на включення медіаграмотності до порядку денного уряду. Нагально постало питання захисту громадян від інформаційних атак та впливу російської пропаганди, що привернуло увагу громадянського суспільства, донорської спільноти та держави до медіаграмотності. Проте навіть на цьому етапі держава не здійснила достатніх кроків для розробки системної та всебічної політики у сфері медіаграмотності.

Певні кроки у правильному напрямку були здійснені науковцями та представниками громадянського суспільства. У 2016 році Інститут політичної та соціальної психології Національної академії педагогічних наук України розробив Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні. Основні положення Концепції відповідають завданням, сформульованим у Паризькій програмі-рекомендації з медіаосвіти ЮНЕСКО (від 22 червня 2007 р.) та резолюції Європарламенту щодо медіаграмотності у світі цифрової інформації (від 16 грудня 2008 р.). Проте ця Концепція не була затверджена державою і не увійшла до правового поля [26, с. 5].

Питання медіаграмотності набуло більшої стратегічної ваги у 2016 році, коли Указом президента України Петра Порошенка була затверджена Доктрина інформаційної безпеки України [54]. У цьому документі «розвиток медіакультури суспільства та соціально відповідального медіасередовища» визначено як життєво важливий національний інтерес. Доктрина також визначає одними з пріоритетних напрямків державної політики в інформаційній сфері:

- боротьбу з дезінформацією та деструктивною пропагандою з боку Російської Федерації;
- підвищення медіаграмотності суспільства та сприяння підготовці професійних кадрів для медіасфери з високим рівнем компетентності.

2021 року український уряд схвалив Стратегію інформаційної безпеки до 2025 року [53]. У документі визначено як глобальну загрозу зростання значення цифрових технологій на фоні низького рівня медіаграмотності та цифрової обізнаності населення; як загрозу національного рівня – недостатній рівень інформаційної культури та медіаграмотності населення. Серед восьми стратегічних цілей Стратегія першою визначає «протидію дезінформації, маніпулятивній інформації, а також інформаційним операціям та атакам іноземних країн», третьою – «підвищення рівня медіакультури та медіаграмотності суспільства». Проте досягнення цієї цілі уряд розглядає дещо обмежено, зокрема відсутня згадка про формальну (шкільну) освіту, натомість увагу акцентовано на просвітницькій кампанії з медіаграмотності для населення та стимулюванні розвитку відповідального медіабізнесу [53].

У системі формальної шкільної освіти також розроблені відповідні документи. Зокрема, існує Державний стандарт базової середньої освіти [22], який ґрунтується на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя». Державний стандарт передбачає інтеграцію компонентів медіаосвіти в громадянську, історичну, природничу та мовно-літературну освітні галузі. Експерти, що проводили оцінку Державного стандарту, дійшли висновку, що

формування медіаграмотного учня стає пріоритетним завданням для вчителів зазначених освітніх напрямків [22].

Попри низку здійснених кроків, держава визнає, що діяльність у сфері медіаграмотності «не вистачає системності, охоплення різних цільових аудиторій та достатньої кількості фахівців», що зазначено у Стратегії інформаційної безпеки [53]. Ці проблеми також підкреслюють експерти. Вони наголошують на необхідності створення державного координувального органу у сфері медіаграмотності, оскільки наразі цим питанням опікуються три міністерства: Міністерство освіти, Міністерство культури та інформаційної політики та Міністерство цифрової трансформації. Відсутність системної координації та співпраці як на рівні міністерств, так і на рівні окремих департаментів у межах самих міністерств, перешкоджає формуванню системної урядової політики у сфері медіаграмотності.

Спроба створення системної політики мала б бути ініціативою Міністерства культури та інформаційної політики, яке 20 квітня 2021 року презентувало Національний проєкт з медіаграмотності на 2021-2022 роки. Основні положення проєкту включають:

- посилення державної комунікації;
- розвиток медіаосвіти;
- стимулювання відповідального та безпечного медіасередовища [26, с.6].

Проте проєкт не отримав належного інституційного статусу після запуску і не набув визначених повноважень щодо координації діяльності різних державних органів влади, які сприяють впровадженню та поширенню медіаграмотності в українському суспільстві.

Крім того, уряд створив ще два центри: Центр з протидії дезінформації (при Раді національної безпеки та оборони) та Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки (при Міністерстві культури та інформаційної політики). Однак бюрократичні перепони, відсутність єдиного бачення функцій цих центрів на рівні влади та механізмів їх координації зробили їхнє функціонування малоефективним.

Велика кількість фахівців, залучених до питань медіаграмотності, а також відсутність координації їхньої роботи та єдиної політики в цій сфері призводять до різного, а іноді й суперечливого розуміння самого поняття медіаграмотності. Останнім часом спостерігається зміщення акцентів окремих урядових структур у бік цифрової грамотності та технічних навичок без компонента критичного мислення. Експерти наполягають на тому, що медіа- та інформаційна грамотність мають бути основними з включенням інших елементів, зокрема цифрової грамотності. Це необхідно врахувати надалі під час розробки документів, які можуть стати основою для формування системної політики у сфері медіаграмотності.

Як демонструє аналіз законодавчого забезпечення, в Україні існує значна кількість нормативно-правових актів, що регулюють діяльність медіасфери. Проте більшість з них орієнтовані винятково на діяльність медіа або регулювання інформаційної сфери. Серед таких документів можна згадати Закони України, «Про рекламу» [52], «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» [47], «Про науково-технічну інформацію» [49], «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» [55], «Про медіа» [56]. Водночас, невизначеність ролі медіаосвіти як важливого елемента медіасфери загалом, а також відсутність чітких механізмів її функціонування, вимагають активних дій від законодавчих органів щодо розробки та внесення відповідних змін у зазначені закони.

Питання набуття українськими громадянами медіа- та інформаційної грамотності, зокрема серед молоді – школярів та студентів, розглядаються переважно в контексті широких законодавчих актів, підзаконних нормативних документів та інших нормативно-правових актів. До таких документів належать Закони України «Про освіту» [50], «Про вищу освіту» [46], «Про повну загальну середню освіту» [51]. Аналіз цих документів показує, що чинний Закон України «Про освіту» (2017) лише у статті 12 «Повна загальна середня освіта» визначає перелік ключових компетентностей, необхідних сучасній людині для успішної життєдіяльності. Серед них зазначено «інформаційно-комунікаційну

компетентність», «громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей», а також «культурну компетентність». Ці компетентності є частинами медіаінформаційної грамотності, розвиток якої передбачено сучасними стратегіями ЮНЕСКО та сприймається як основні компетентності XXI століття.

Отже, нормативно-правове забезпечення медіаосвіти в Україні характеризується фрагментарністю та відсутністю чітко визначеної нормативної бази. Незважаючи на існування кількох урядових документів стратегічного рівня, як-от: Доктрина інформаційної безпеки та Стратегія інформаційної безпеки, а також законодавчих актів у сфері освіти, немає системної політики, яка б комплексно регулювала впровадження медіаграмотності. Державний стандарт базової середньої освіти передбачає інтеграцію медіаосвітньої частини, проте відсутність координації між Міністерством освіти, Міністерством культури та інформаційної політики та Міністерством цифрової трансформації ускладнює ефективну реалізацію цих ініціатив. Крім того, спроби створення Національного проекту з медіаграмотності не отримали належного інституційного статусу та повноважень для координації діяльності різних державних органів. Геополітичні виклики, зокрема інформаційна агресія з боку Російської Федерації, підкреслюють необхідність посилення медіаграмотності як засобу захисту суспільства від дезінформації. Проте, аналіз показує, що відсутність чіткої нормативної бази та системної координації перешкоджає формуванню ефективної політики у сфері медіаосвіти, що потребує невідкладних дій законодавчих органів для розробки та впровадження комплексних заходів щодо розвитку медіаграмотності в Україні.

1.3. Медіаосвіта як частина професійної підготовки вчителя української мови та літератури

Медіаосвіта є важливим компонентом професійної підготовки вчителя української мови та літератури в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Вона забезпечує формування навичок критичного мислення, аналізу медіаконтенту та ефективної роботи з інформаційними ресурсами, що є необхідними для викладання гуманітарних дисциплін. Здатність учителя інтегрувати медіаінструменти в освітній процес сприяє розвитку креативності учнів, підвищенню їхньої мотивації та зацікавленості у навчанні. Медіаосвіта також допомагає майбутнім педагогам орієнтуватися у великих потоках інформації, розпізнавати маніпуляції та забезпечувати інформаційну безпеку учнів. Отже, медіаосвіта не лише розширює професійний потенціал учителя, а й сприяє підвищенню якості сучасної освіти.

Д. Вербівський, Я. Сікора та О. Усата розглядають медіаосвіту як засіб формування медіаграмотності, необхідної для роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями та критичного аналізу медіатекстів. Учитель має опанувати технічні та методичні аспекти роботи з медіа, зокрема, розробляти інтерактивні матеріали, оцінювати якість і достовірність інформації, що використовується в навчанні. Медіаграмотність дає змогу орієнтуватися в медіапросторі, формувати стійкість до маніпуляцій і дезінформації, а також сприяє інтеграції сучасних технологій у викладання. Використання медіа у навчальному процесі забезпечує розвиток креативності та медіакомпетентності учнів, а також створює умови для їхнього успішного функціонування в інформаційному суспільстві [11].

Важливість медіаграмотності для сучасних вчителів не можна переоцінити. Володіння технічними та методичними навичками дає змогу ефективно використовувати медіа в навчальному процесі, що сприяє глибшому засвоєнню матеріалу учнями. Оцінка якості інформації допомагає уникнути розповсюдження недостовірних даних і маніпуляцій, забезпечуючи безпеку інформаційного середовища. Інтерактивні матеріали стимулюють залучення учнів та підвищують їхню мотивацію до навчання. Загалом, медіаграмотність значно покращує якість освіти та сприяє розвитку учнів у напрямку критичного мислення та творчості.

О. Кравченко акцентує увагу на важливості медіаіміунітету та навчання майбутніх педагогів ефективному використанню мас-медіа у викладанні. Це

включає аналіз медіатекстів та створення власних медіапродуктів, що сприяє розвитку медіаторчості. Медіаосвіта допомагає формувати інформаційну культуру, навички захисту від маніпуляцій і здатність розпізнавати фейки. Вона також сприяє виробленню педагогічних умов для ефективного використання сучасних технологій у навчально-виховному процесі. Рівень медіаграмотності майбутніх учителів визначає їхню здатність забезпечувати високий рівень медіакультури в освітньому середовищі [30].

Розвиток медіаімунітету є критично важливим для забезпечення інформаційної безпеки учнів. Навчання педагогів ефективному використанню мас-медіа дає змогу їм створювати більш інтерактивні уроки, що відповідають вимогам сучасного навчального процесу. Формування навичок розпізнавання фейкових новин та маніпуляцій сприяє вихованню критично мислячих учнів, здатних аналізувати інформацію з різних джерел. Отже, медіаосвіта не лише покращує професійні компетентності вчителів, але й сприяє формуванню здорового інформаційного середовища в школах. Для системної відпрацювання цих умінь доцільно залучати рекомендації до семінарських занять курсу «Вступ до спеціальності» Н. Колесник [29], що спрямовані на поетапне формування академічної комунікації та відповідального ставлення до джерел.

О. Кірдан та В. Литвиненко досліджують вплив медіакомпетентності на ефективне використання цифрових технологій у педагогічній діяльності. Вони визначають, що розвиток медіакомпетентності передбачає здатність створювати дидактичні матеріали з використанням медіа, критично оцінювати їхнє застосування та забезпечувати ефективне управління освітнім процесом у цифровому середовищі. Медіаосвіта сприяє розвитку критичного мислення, здатності аналізувати медіатексти та орієнтуватися в інформаційному потоці. Вона формує навички адаптації до змін у цифровому середовищі та використання сучасних медіазасобів у навчанні. Освітні компоненти, як-от: «Медіапедагогіка», спрямовані на підвищення конкурентоспроможності педагогів через інтеграцію медіаосвіти в навчальний процес. Це забезпечує здатність викладачів

організовувати інноваційне навчання, формувати медіакультуру здобувачів освіти та відповідати вимогам сучасного інформаційного суспільства [27].

Розвиток медіакомпетентності є основним чинником успішної педагогічної діяльності в цифрову епоху. Здатність створювати та використовувати дидактичні матеріали з медіа дає змогу вчителям адаптуватися до швидких змін у технологічному середовищі та забезпечувати актуальність навчального матеріалу. Критичний аналіз медіатекстів сприяє глибшому розумінню інформаційних потоків та допомагає вчителям ефективно управляти освітнім процесом. Включення медіапедагогіки у навчальні програми підвищує конкурентоспроможність педагогів на ринку праці, надаючи їм необхідні інструменти для інноваційного навчання. Це також сприяє формуванню медіакультури серед учнів, що є важливим аспектом їхньої підготовки до життя в сучасному інформаційному суспільстві.

Ю. Глінчук підкреслює, що формування медіаграмотності педагогів повинно розпочинатися з усвідомлення проблеми інформаційного насильства, яке стане базою для подальшого навчання. Психолого-педагогічні, інформаційно-комунікаційні та безпекові дисципліни повинні враховувати специфіку підготовки майбутніх фахівців залежно від їхньої спеціалізації. Важливим є дотримання порядку вивчення цих дисциплін, що може варіюватися залежно від освітніх програм і року впровадження. Підхід до викладання має враховувати не лише зміст дисциплін, але й специфіку майбутньої професійної діяльності педагогів, наприклад, роботу з різними віковими групами здобувачів освіти. У контексті практичної діяльності важливо залучати студентів до проєктів із формування медіаграмотності, що вимагає належної бази знань і відповідного методичного забезпечення [18].

Усвідомлення проблеми інформаційного насильства є першим кроком до ефективної медіаграмотності педагогів. Інтеграція різноманітних дисциплін дає змогу охопити всі аспекти медіаграмотності, забезпечуючи комплексний підхід до навчання. Врахування специфіки спеціалізації робить навчальні програми більш релевантними та адаптованими до потреб майбутніх педагогів. Практична

діяльність, зокрема участь у проєктах, сприяє закріпленню теоретичних знань та розвитку практичних навичок, необхідних для реальної педагогічної діяльності. Такий систематичний підхід забезпечує високий рівень підготовки педагогів до роботи в сучасному інформаційному середовищі.

І. Наумук та Н. Валько дослідили ефективні методи інтеграції елементів медіаосвіти у програми підготовки педагогів через навчальні плани, спеціалізовані курси та посібники, які забезпечують здобуття практичних навичок критичного аналізу медіатекстів. Вони зазначають, що ефективна підготовка вчителів передбачає формування мотивації до використання медіатехнологій у професійній діяльності, зокрема розробку уроків із застосуванням сучасних інформаційних ресурсів. Основні етапи включають теоретичну підготовку, яка орієнтована на засвоєння основ медіакомпетенції, і практичну діяльність, що передбачає створення власних медіапродуктів, аналіз маніпулятивних стратегій у медіа та їх застосування у навчальному процесі. Особливу увагу приділено рефлексії, що дає змогу оцінити власну педагогічну діяльність та вдосконалювати її відповідно до сучасних вимог. У результаті вчитель набуває вмінь самостійно працювати з інформацією, адаптувати її до навчальних цілей і сприяти розвитку критичного мислення у своїх учнів [67].

Структурований підхід до інтеграції медіаелементів забезпечує послідовність та систематичність у підготовці педагогів. Спеціалізовані курси та посібники надають необхідні інструменти для розвитку критичного аналізу медіатекстів, що є важливим для якісного навчального процесу. Формування мотивації до використання медіатехнологій стимулює педагогів до впровадження інноваційних методів викладання, що підвищує ефективність навчання. Практична діяльність, як-от: створення медіапродуктів, дає змогу педагогам закріпити теоретичні знання та адаптувати їх до реальних умов навчання. Рефлексія сприяє постійному вдосконаленню педагогічної діяльності, забезпечуючи відповідність сучасним вимогам освітнього середовища.

В. Герман підкреслює, що медіакультура включає медіаграмотність, яка охоплює вміння аналізувати медіатексти, розрізняти факти від суджень і оцінювати

достовірність інформації. Закцентовано на здатності працювати з різними джерелами інформації, відрізняти рекламу, пропаганду і соціально значимі повідомлення. У межах освітнього процесу варто використовувати інтерактивні методи, зокрема, проблемні завдання, мультимедійні презентації, створення блогів і мемів, що сприяє вдосконаленню навичок аналізу складних синтаксичних конструкцій і розширенню розуміння базових категорій синтаксису. Інтеграція елементів медіаосвіти в курс синтаксису дає змогу майбутнім учителям сформувати не лише професійну компетентність, а й здатність ефективно взаємодіяти з інформаційним середовищем, дотримуючись принципів академічної доброчесності [16].

Отже, комплексний підхід до формування медіакультури охоплює різні аспекти грамотності, що забезпечує всебічний розвиток педагогів. Структура впровадження медіаосвіти у професійну підготовку вчителя української мови та літератури передбачає гармонійне поєднання теоретичних і практичних компонентів. Зокрема, модель включає ключові елементи, а саме: медіаграмотність, цифрові компетенції, педагогічні методики та практичну підготовку (див. рис. 1.2).

Аналізуючи рис. 1.2, можна виокремити чітку структуру впровадження медіаосвіти в підготовку вчителя української мови та літератури, яка ґрунтується на поєднанні медіаграмотності, цифрових компетенцій, педагогічних методик і практичної діяльності. Медіаграмотність передбачає формування навичок критичного аналізу текстів медіа, включаючи виявлення маніпуляцій і оцінку заголовків. Робота із сучасними джерелами, як-от: літературні блоги та освітні відеоматеріали, дає змогу інтегрувати актуальний контент у навчальний процес. Етичний аспект використання медіа сприяє дотриманню авторського права та доброчесності під час створення освітніх матеріалів. Ці елементи забезпечують учителя необхідними навичками для роботи із сучасною інформацією.

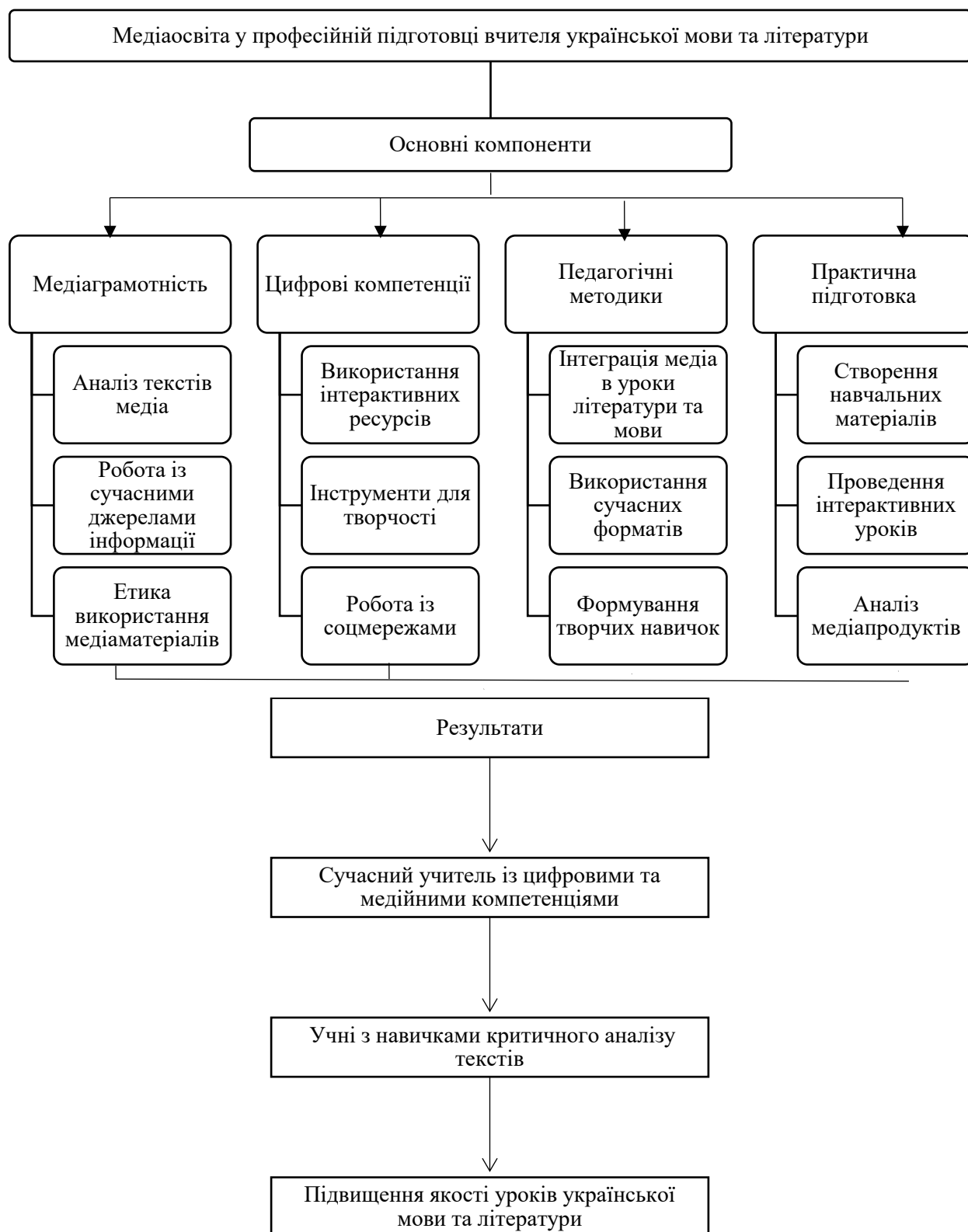

Рис. 1.2 Медіаосвіта у професійній підготовці вчителя української мови та літератури

Цифрові компетенції реалізуються через інтеграцію інтерактивних інструментів, які урізноманітнюють навчальний процес і сприяють кращому

засвоєнню матеріалу. Використання відеоматеріалів допомагає учням краще розуміти художній текст через його візуалізацію. Такі інструменти, як Kahoot і Quizlet, дозволяють створювати тестові завдання та проводити оцінювання у зручному форматі. Творчі інструменти, зокрема для створення презентацій чи візуалізації сюжетів, відкривають нові можливості для організації уроків літератури. Цифрові ресурси також дозволяють активізувати учнів через взаємодію в соціальних мережах або написання освітніх блогів.

Педагогічні методики спрямовані на інтеграцію медіа в навчальний процес і розширення традиційних підходів до викладання. Аналіз екранізацій літературних творів дає змогу поглиблювати розуміння художніх текстів і стимулювати дискусії. Застосування медіаприкладів сприяє вивченню історико-культурного контексту творів. Використання сучасних форматів, як-от: дебати чи створення подкастів, формує навички критичного мислення та залучає учнів до творчої діяльності. Це забезпечує ефективну взаємодію між вчителем і учнями в освітньому процесі.

Практична діяльність включає створення навчальних матеріалів, розробку інтерактивних завдань і проєктів, які сприяють формуванню в учнів практичних умінь. Використання вікторин і медіаприкладів під час уроків дає змогу застосовувати набуті знання у різних ситуаціях. Інтерактивні уроки та групова робота стимулюють розвиток співпраці та взаємодії серед учнів. Участь у проєктах дає змогу опанувати основи медіапродукції й застосувати знання у практичній діяльності. Завершальним етапом є рецензування та аналіз створених учнями робіт, що сприяє закріпленню результатів навчання.

Результатом такого підходу є формування вчителя, який володіє сучасними цифровими та медійними компетенціями, необхідними для ефективної педагогічної діяльності. Учні так само набувають навичок критичного аналізу текстів і здатності працювати з різними видами медіа. Підвищення якості уроків української мови та літератури досягається завдяки застосуванню інтерактивних технологій і сучасних методик. Такий підхід сприяє адаптації освітнього процесу до потреб сучасного інформаційного суспільства.

Отже, медіаосвіта є важливою частиною професійної підготовки вчителя української мови та літератури, спрямованою на формування сучасних педагогічних компетентностей. Використання медіатехнологій дає змогу вчителю розвивати навички критичного аналізу, орієнтації в інформаційному просторі та інтеграції медіаінструментів у навчальний процес. Це сприяє підвищенню мотивації учнів, забезпечує їхнє залучення до творчої діяльності та формує в них медіаграмотність. Інтерактивні підходи та створення власних медіапродуктів дозволяють майбутнім педагогам адаптувати освітній процес до сучасних умов і вимог інформаційного суспільства.

Висновки до розділу 1

Медіаграмотність є ключовим елементом сучасної освіти, що сприяє формуванню критичного мислення, уміння аналізувати та оцінювати інформацію. Вона включає здатність ідентифікувати маніпуляції, фейки та пропаганду в медіапросторі. Школярі щодня стикаються з величезними потоками інформації, тому потребують навичок свідомої взаємодії з медіа. Медіаграмотність також формує вміння створювати власний контент, дотримуючись етичних і правових норм. Через розвиток креативності, комунікації та інформаційної гігієни вона сприяє загальному культурному та інтелектуальному розвитку особистості. Інтеграція медіаосвіти в навчальний процес дозволяє закладати основи інформаційної безпеки та громадянської відповідальності.

Аналіз нормативно-правового забезпечення виявив відсутність цілісної державної політики у сфері медіаосвіти. Хоча в Україні прийнято такі документи, як Доктрина інформаційної безпеки та Стратегія інформаційної безпеки, вони не містять конкретних механізмів для впровадження медіаграмотності в освіту. Закон «Про освіту» і Державний стандарт базової середньої освіти лише побіжно згадують про медіаосвітню частину. Наразі відсутня координація між ключовими міністерствами освіти, культури та цифрової трансформації, що ускладнює реалізацію політики на практиці. Спроби запуску Національного проєкту з

медіаграмотності не мали належної підтримки, повноважень та інституційного оформлення.

Геополітична ситуація, особливо в умовах інформаційної війни з боку Російської Федерації, показує критичну важливість медіаграмотності як елементу національної безпеки. Агресивне поширення дезінформації, фейкових новин і пропагандистських наративів потребує швидкої реакції з боку освітньої системи. Медіаосвіта стає інструментом не лише для захисту особистості, а й для зміцнення демократичних цінностей у суспільстві. Формування критичного мислення в учнів підвищує їхню стійкість до інформаційних маніпуляцій.

З огляду на теоретичне та нормативне підґрунтя, особливої актуальності набуває питання практичного впровадження медіаграмотності в шкільну програму. Особливу увагу слід приділити курсу української мови як фундаментальному предмету гуманітарного циклу. У наступному розділі буде розглянуто особливості інтеграції медіаграмотності в шкільний курс української мови, а також методичні підходи, що сприяють ефективній реалізації цього процесу.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ МЕДІАГРАМОТНОСТІ В ШКІЛЬНИЙ КУРС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

2.1. Аналіз чинних підручників з української мови (10-11 класи)

На основі аналізу змісту підручників з української мови для 10 класу, зокрема видань: О. Авраменко «Українська мова (рівень стандарту)» [1], С. Караман «Українська мова (профільний рівень)» [61], С. Шевчук «Українська мова (рівень стандарту)» [64] та І. Ющук «Українська мова (рівень стандарту)» [65], можна зазначити, що всі підручники спрямовані на формування в учнів 10 класу навичок грамотного письма, орфоєпії, культури мовлення, а також на розвиток стилістичної компетентності. Спільною рисою цих посібників є інтеграція мовних норм (лексичних, орфографічних, орфоєпічних та морфологічних) із практичними завданнями для закріплення матеріалу.

Проаналізувавши зміст підручників, можна вирізнити базові тематичні напрями, на яких акцентовано увагу в кожному з них. Для зручності порівняння матеріал згруповано за основними категоріями: мовні норми, практична риторика, стилістика, культура мовлення, а також елементи медіаграмотності. Деталізований аналіз представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Порівняння змісту підручників з української мови для 10 класу

Категорія/Тема	О. Авраменко	С. Караман	С. Шевчук	І. Ющук
Лексична норма	Лексичні помилки, синоніми, антоніми, пароніми, фразеологізми. Слововживання в контексті.	Словниковий склад мови, запозичення, екологія мови. Особливий акцент на мовному суржику.	Лексичні значення слів, омоніми, пароніми, антоніми, фразеологія. Використання таблиць для пояснення.	Лексичні помилки, словосполучуваність, омоніми, фразеологізми. Практичні вправи для закріплення матеріалу.

Продовження табл. 2.1

Категорія/Тема	О. Авраменко	С. Караман	С. Шевчук	І. Ющук
Орфоепічна норма	Милозвучність, чергування звуків, наголос.	Детальний розгляд вимови звуків та інтонаційної структури мовлення.	Таблиці з нормативною вимовою голосних і приголосних звуків. Особливості вимови іншомовних слів.	Чергування звуків у мовленні, нормативна вимова та наголошення.
Орфографічна норма	Правила написання префіксів, суфіксів, складних слів. Написання слів іншомовного походження.	Основи української орфографії, графіка, складоподіл, правопис географічних назв.	Використання таблиць для пояснення орфографічних правил, зокрема написання іншомовних слів і власних назв.	Чітке пояснення правил правопису, зокрема апострофа, м'якого знака, префіксів і суфіксів.
Морфологічна норма	Особливості відмінювання іменників, займенників, дієслів. Рід іменників, творення форм.	Граматичні категорії частин мови. Відмінювання іменників та дієслів.	Таблиці зі схемами відмінювання слів, особливості використання числівників та займенників.	Особливий акцент на складних випадках відмінювання іменників, роду та числа слів.
Практична риторика	Есе, мовленнєва ситуація, підготовка текстів до виступу, контакт з аудиторією.	Мовленнєва тактика, моделювання аудиторії, структура виступів у різних стилях.	Етапи підготовки тексту виступу, невербальні засоби комунікації.	Основи побудови тексту, мовний етикет, аргументування.
Стилістика	Синонімія та антонімія лексики, стилістична забарвленість.	Поглиблене вивчення наукового, офіційно-ділового, публіцистичного стилів.	Аналіз текстів різних жанрів, структура текстів.	Практичні вправи зі стилістики, порівняльний аналіз текстів.
Медіаграмотність (непрямі аспекти)	Робота з текстами: есе, аналіз фразеологізмів і словосполучень у контексті.	Розгляд актуальних проблем: екологія мови, суржик.	Оцінка змісту текстів через невербальну комунікацію та мовленнєву ситуацію.	Робота з текстами, акцент на розумінні контексту і мовних засобів переконання.

Аналізуючи табл. 2.1, розглянемо структуру та зміст чинних підручників з української мови для 10 класу. У цьому аналізі буде розглянуто чотири основні

підручники: О. Авраменка, С. Карамана, С. Шевчук та І. Ющука. Кожен з них має унікальну структуру та акценти, що відображають різні підходи до навчання української мови.

Підручник О. Авраменка «Українська мова (рівень стандарту)» починається зі вступу та теоретичного блоку, присвяченого лексикографії, типам словників та мовній нормі. Основну увагу зосереджено на лексичній нормі, орфоепічній та орфографічній нормах, а також морфологічній нормі. У розділі «Практична риторика» розглянуто різні аспекти мовленнєвої поведінки, підготовки тексту до виступу та стратегії мовлення. Підручник включає таблиці, що ілюструють різні мовні явища, як-от: типи словників, форми чергувань приголосних та інші. Завершується підручник додатками, що містять словники та вправи для закріплення матеріалу. Структура підручника спрямована на комплексне охоплення мовних норм та практичних навичок.

Підручник С. Карамана «Українська мова (профільний рівень)» має більш спеціалізовану структуру, починаючи з розгляду мови як суспільного явища та історії розвитку української мови. Розділи охоплюють фонетику, орфоепію, орфографію, лексикологію, фразеологію та морфологію. Особливо зацентровано на розвитку мовленнєвих навичок через практичні блоки, що включають таблиці та вправи. Підручник також містить розділи, присвячені сучасній українській мові як вищій формі існування національної мови, та наголошує на культурних аспектах мовлення. Структура підручника забезпечує глибоке розуміння мовних норм та їх застосування в різних контекстах. Використання таблиць допомагає учням краще засвоювати складні мовні явища.

Підручник С. Шевчук «Українська мова (рівень стандарту)» складається з теоретичних та практичних блоків, що охоплюють лексичні, орфоепічні, орфографічні та морфологічні норми. Розділи організовані навколо основних мовних категорій, з детальним розглядом правил правопису, вимови та граматики. Практичні блоки включають таблиці, що ілюструють різні мовні правила, а також вправи для закріплення матеріалу. Особливістю підручника є включення розділів, присвячених риториці та мовленнєвій поведінці, що сприяє розвитку

комунікативних навичок учнів. Структура підручника орієнтована на систематичне та послідовне вивчення української мови. Використання таблиць та практичних завдань забезпечує ефективне засвоєння матеріалу.

Підручник І. Ющука «Українська мова (рівень стандарту)» містить розділи, присвячені лексичним нормам, практичній риториці, орфоепічним та орфографічним нормам, а також морфологічним нормам. Структура підручника поєднує теоретичний та практичний матеріали, що дає змогу учням не тільки вивчати правила, але й застосовувати їх на практиці. Розділи організовані навколо основних мовних категорій, з акцентом на правильному використанні лексики та граматики. Практичні блоки містять таблиці та вправи, що сприяють закріпленню знань. Підручник також включає розділи, присвячені медіаграмотності та розвитку мовленнєвих навичок. Структура підручника орієнтована на комплексний підхід до навчання української мови.

Спільне між підручниками 10 класу полягає в комплексному охопленні основних мовних норм: лексичні, орфоепічні, орфографічні та морфологічні. Усі підручники містять теоретичні блоки, практичні завдання та таблиці, що ілюструють різні мовні явища. Акцент зроблено на розвитку як теоретичних знань, так і практичних навичок застосування мовних правил. Усі підручники мають структуровану організацію, що дає змогу послідовно вивчати матеріал. Крім того, всі вони включають розділи, присвячені риториці та мовленнєвій поведінці, що сприяє розвитку комунікативних навичок учнів. Використання таблиць та практичних завдань є спільною рисою, що полегшує засвоєння складних мовних правил.

Відмінності між підручниками 10 класу полягають у деталізації та акцентах на певних розділах. Наприклад, підручник С. Карамана більш детально розглядає історію розвитку української мови та її роль у суспільстві, тоді як підручник І. Ющука включає розділи, присвячені медіаграмотності. Підручник С. Шевчук акцентує увагу на практичній риториці та мовленнєвій поведінці, чим відрізняється від інших підручників. Крім того, структура та організація розділів можуть варіюватися, що відображає різні педагогічні підходи авторів. Наприклад,

підручник О. Авраменка включає додатки з словниками та вправами, що не завжди присутні в інших підручниках. Отже, хоча основні теми охоплено у всіх підручниках, кожен з них має свої особливості та акценти.

У підручнику С. Карамана медіаграмотність розглянуто через вплив мовлення масмедійних платформ на формування мовної культури та стійкості. Зокрема, автор наводить приклади орфоепічних помилок у мовленні телеведучих і радіодикторів, які мають широке охоплення аудиторії. Наприклад, неправильне наголошення у словах («підне́сти» замість «піднесі́ти», «пода́тковий» замість «податко́вий») чи перекручування звуків («Азейбарджан» замість «Азербайджан») демонструє, як масмедіа не лише поширюють інформацію, а й можуть деформувати мовні норми. Автор також підкреслює, що споживачі медіаконтенту мають бути уважними до мовлення дикторів і ведучих, адже навіть у їхньому мовленні часто трапляються помилки, наприклад, оглушення дзвінких звуків («перемі[x]» замість «переміг») чи заміна звуків («чоловікі[ф]» замість «чоловіків»). Медіаграмотність тут передбачає здатність не лише розпізнати помилки, а й критично оцінити якість мовлення як інформаційного продукту, що споживається. Згадується, що мова масмедіа має бути взірцевою, адже вона формує мовні стандарти для аудиторії. Проте реальність показує, що мовлення масмедіа часто не відповідає літературним нормам, створюючи необхідність у формуванні критичного ставлення до таких впливів. Наприклад, слухачі радіо та глядачі телебачення можуть некритично засвоювати помилкові акценти, як-от: неправильну вимову числівників («двенадцять» замість «дванадцять») чи помилкову м'якість шиплячих («чяй» замість «чай»).

У підручнику О. Авраменка медіаграмотність розвивається через практичні завдання, що навчають працювати з інформацією. Учням пропонують вводити запити в Google для пошуку значень слів в «Академічному тлумачному словнику української мови» та перевіряти правильність наголосу через онлайн-ресурси. На основі перегляду відеоуроку на YouTube потрібно визначити тип словника, який використовує ведучий. Завдання передбачають критичний аналіз Вікіпедії: учні дізнаються, що її може редагувати будь-хто, і створюють уявну статтю про своє

місто або школу. Робота з текстами допомагає ідентифікувати мовні помилки у ЗМІ, зокрема неправильні наголоси у словах «параліч», «випадок», а також русизми на кшталт «приймати участь» замість «брати участь». Учні заповнюють таблицю з прикладами помилок, класифікуючи їх як орфоепічні, лексичні чи граматичні. Практичні вправи вчать правильно використовувати словники, наприклад, шукати закінчення слів в орфографічному, а значення фразеологізмів – у фразеологічному. Учням пропонують виправити мовні огріхи у популярних текстах, де зустрічаються слова «комп'ютерна залежність», «розвиток скаліозу», «найбільш засмученіша бабуся». Виконуючи завдання, вони знаходять помилки у заголовках і реченнях, аналізують їх походження, пояснюють правильні варіанти. Робота з візуальними матеріалами включає складання розповіді на основі муралу, що формує навички аналізу зображень. У текстах ЗМІ учні виправляють неправильні форми слів: «бігство» замість «втеча», «компанія» замість «кампанія». Такі вправи допомагають розпізнавати недостовірну інформацію та уникати помилок у власному мовленні.

Аналіз змісту підручників з української мови для 11 класу, як-от: «Українська мова (рівень стандарту)» Н. Голуб [19], «Українська мова. Профільний рівень» А. Ворона [13], «Українська мова (рівень стандарту)» О. Авраменка [2], а також «Українська мова (рівень стандарту)» О. Глазової [17], дає змогу виявити ключові тематичні напрями навчання. У кожному підручнику акцентовано увагу на мовних, синтаксичних, пунктуаційних, стилістичних нормах, практичній риторичі, а також елементах медіаграмотності. Для зручності порівняння матеріал згруповано за основними категоріями, що сприяє кращому розумінню підходів авторів до реалізації освітніх завдань (див. табл. 2.2.).

Порівняльний аналіз підручників української мови для 10 та 11 класів (див. табл. 2.1 та 2.2) демонструє чіткі відмінності в глибині та розширеності тем. У підручниках для 10 класу, а саме О. Авраменка, С. Карамана, С. Шевчук, та І. Ющука, основна увага зосереджена на лексикографії, орфографії та базових аспектах морфології.

Таблиця 2.2

Порівняння змісту підручників з української мови для 11 класу

Категорія/Тема	Н. Голуб	А. Ворон	О. Авраменко	О. Глазова
Мовна стійкість	Мовна стійкість як ключова риса національної ідентичності, поняття і джерела.	Роль мови у формуванні особистості, українська мова в діалозі культур.	Мовна стійкість і її роль у національній самосвідомості.	Поняття мовної стійкості, джерела її підтримання.
Морфологічна норма	Прикметники, числівники, дієслова, складні випадки узгодження та відмінювання.	Аналіз дієслівних форм, словозміни, відмінювання числівників.	Розгляд прикметників, числівників, дієслів.	Прикметники, числівники, дієслова, паралельні форми наказового способу.
Синтаксична норма	Складні випадки узгодження, керування, синтаксичні конструкції, порядок слів у реченні.	Поняття синтаксису, складні речення, види зв'язку в словосполученнях.	Варіанти граматичного зв'язку, складні синтаксичні конструкції, порядок слів.	Складні випадки узгодження, керування, синтаксичні конструкції, порядок слів.
Пунктуаційна норма	Використання розділових знаків у простих та складних реченнях, пунктуаційні помилки, тире, кома, двокрапка.	Розділові знаки при звертаннях, складних реченнях, правила цитування.	Пунктуація в простих і складних реченнях, відокремлені конструкції.	Кома, тире, двокрапка у складних реченнях, правила побудови речень.
Стилістична норма	Використання синонімів, антонімів, паронімів, стилістичні особливості лексики, фразеологізмів.	Стилістичні можливості синтаксичних одиниць, тексту, стилістична роль речень різних типів.	Багатозначність слів, синонімія, стилістичне забарвлення лексики, неологізми, застарілі слова.	Особливості використання фразеологізмів, синонімів, стилістичне забарвлення, засоби словотвору.
Практична риторика	Риторичні фігури, тропи, аналіз текстів різних жанрів, практичні вправи з комунікації.	Методи викладу матеріалу, аргументація, жанри промов, техніка ораторства, види риторики.	Практичне застосування засобів виразності, етикетні та	Тропи, риторичні фігури, практичні завдання для закріплення,

Продовження табл. 2.2

Категорія/Тема	Н. Голуб	А. Ворон	О. Авраменко	О. Глазова
			оцінювальні жанри.	жанри промов і бесід.
Медіаграмотність (непрямі аспекти)	Аналіз текстів, елементи риторики та стилістики для формування критичного мислення.	Робота з текстами, оцінка достовірності інформації, аналіз маніпулятивних технік у мовленні.	Навчальні завдання з аналізу текстів різних жанрів, вправи на розуміння контексту.	Використання прийомів критичного мислення для оцінки інформації, аналіз мовних маніпуляцій.

У підручнику С. Карамана (розділ §8 «Синоніми» та §12 «Фразеологія») розглянуто синонімію та фразеологічні одиниці, що забезпечує учням розуміння багатозначності мови. Отже, матеріал 10 класу закладає фундаментальні знання з лексики та граматики, необхідні для подальшого навчання.

У підручниках для 11 класу, а саме Н. Голуб, А. Ворон, О. Авраменка, та О. Глазової, програма значно розширюється, включаючи складніші теми, такі як риторика, стилістика та синтаксис. Наприклад, у підручнику Н. Голуб (розділ §5 «Риторичні фігури» та §17 «Порядок слів у реченні») вводять учнів в аналіз складних мовленнєвих конструкцій та використання риторичних засобів. Підручник А. Ворон розділи §2 «Роль мови у формуванні особистості» та §5 «Риторика як наука» розширюють знання учнів про соціолінгвістичні аспекти мови та її використання в різних комунікативних ситуаціях. Отже, підручники для 11 класу акцентують увагу на поглибленому аналізі мовних структур та розвитку комунікативних навичок.

Схожі риси між підручниками для обох класів проявляються у структурованості матеріалу та використанні практичних завдань для закріплення знань. Наприклад, у підручнику І. Ющука для 10 класу (розділ §6 «Слово і контекст») супроводжується вправами на визначення лексичного значення в контексті, що аналогічно до розділів практичної риторики в 11 класі (§2 «Засоби мовного вираження промови» у підручнику Н. Голуб). Усі підручники включають таблиці та вправи, наприклад, таблиця №5 у підручнику С. Карамана щодо

лексичного значення та таблиця №17 у підручнику С. Шевчук щодо чергувань у – в, що сприяє систематизації знань. Крім того, обидва рівні використовують методи активного навчання: такі як аудіодиктанти у підручниках 11 класу О. Глазової, що доповнюють традиційні вправи 10 класу.

Відмінності між підручниками для 10 та 11 класів полягають у поступовому введенні більш спеціалізованих тем та інтерактивних елементів. У 10 класі, наприклад, підручник С. Шевчук (розділ §22 «Морфологічна норма») охоплює основи відмінювання іменників, тоді як у 11 класі (підручник Н. Голуб, розділ §8 «Відмінкові закінчення прикметників») поглиблює знання учнів, вводячи складніші випадки узгодження. У підручнику А. Ворон для 11 класу (розділ §10 «Прислівник. Ступені порівняння») розширено тему, початково розглянуту в 10 класі, що дозволяє учням розвивати навички аналізу та застосування мовних засобів у різних контекстах. Крім того, підручники 11 класу включають інтерактивні завдання, як-от: аудіодиктанти через QR-коди у підручнику О. Глазової, що сприяє більш гнучкому та ефективному засвоєнню матеріалу.

Відмінності також проявляються у методологічних підходах та використанні сучасних технологій у підручниках 11 класу. Наприклад, підручники А. Ворон та О. Глазової включають інтерактивні елементи, а саме аудіодиктанти та онлайн-завдання, що сприяють активному залученню учнів у навчальний процес. У 10 класі акцент більше робиться на традиційні методи навчання з таблицями та вправами, наприклад, таблиця №28 у підручнику С. Карамана щодо переносних значень та таблиця №36 у підручнику І. Ющука щодо правопису суфіксів. У 11 класі, крім цього, додаються складніші практичні завдання, як-от: створення риторичних текстів у підручнику Н. Голуб (§2 «Засоби мовного вираження промови») та аналіз стилістичних помилок у підручнику О. Глазової (§35 «Стилістичне використання багатозначних слів»). Отже, підручники 11 класу не лише розширюють змістовий обсяг, але й впроваджують більш інтерактивні та сучасні підходи до навчання, що забезпечує учням більш глибоке та комплексне розуміння матеріалу.

Підсумуємо: підручники для 10 та 11 класів з української мови мають як відмінності, так і спільні риси, що забезпечує послідовний та систематичний розвиток мовленнєвих навичок учнів. Конкретні приклади, такі як детальне вивчення фразеології у 10 класі за підручником С. Карамана (§5 «Фразеологія») та її поглиблений аналіз у 11 класі за підручником О. Глазової (§42 «Стилістичне забарвлення фразеологізмів»), ілюструють, як навчальний процес поступово переходить від базових знань до їхнього застосування у складніших мовних ситуаціях. Це сприяє не лише засвоєнню основних мовних норм, але й розвитку критичного мислення та комунікативних навичок, необхідних для успішного навчання та професійної діяльності учнів у майбутньому.

Медіаграмотність учнів 11 класу формується через детальне вивчення мовної стійкості та риторичних засобів, представлених у підручниках Н. Голуб та О. Авраменка. Наприклад, розділи §2-§7 у підручнику Н. Голуб охоплюють засоби мовного вираження промови, як-от: метафори, метонімії, антитези та градації, що дозволяє учням аналізувати та інтерпретувати різноманітні медіатексти. Вивчення синтаксичних норм (§17-§43 Н. Голуб, §19-§44 А. Ворон) забезпечує розуміння структури речень і комунікативних стратегій, використовуваних у медіа. Аналіз стилістичних норм (§44-§52 Н. Голуб, §35-§45 О. Глазової) сприяє розвитку критичного мислення під час оцінки лексичних та фразеологічних засобів, що використовуються в медіаінформації. Отже, систематичне вивчення мовних та риторичних аспектів сприяє глибокому розумінню медіатекстів та їх впливу на аудиторію.

Практична орієнтація навчального процесу включає виконання завдань з аналізу інформаційних, діалогічних та оцінювальних жанрів (§55-§62 Н. Голуб, §53-§60 О. Авраменка), що дає змогу учням розпізнавати маніпулятивні техніки та цілісність медіатекстів. Використання аудіодиктантів з QR-кодами інтегрує технологічні інструменти, сприяючи розвитку навичок сприйняття та аналізу аудіовізуальних матеріалів. Завдання на написання наукових доповідей та рефератів (§55-§62 Н. Голуб, §53-§60 О. Авраменка) навчають учнів ефективно висловлювати свої думки через різні медіаформати. Практичні вправи зі складання

діалогів та відгуків про твори мистецтва (§55-§62 Н. Голуб, §53-§60 О. Авраменка) розвивають навички критичної оцінки та творчого мислення. Отже, інтеграція практичних завдань із теоретичними знаннями забезпечує комплексний розвиток медіаграмотності учнів.

Підсумовуючи вище наведене, можна сказати, що аналіз підручників з української мови для 10 класу, зокрема робіт О. Авраменка, С. Карамана, С. Шевчук та І. Ющука, показує, що ці видання спрямовані на формування основних мовних навичок учнів. Усі підручники наголошують на лексичних, орфоепічних, орфографічних та морфологічних нормах, а також на розвитку практичної риторики та культури мовлення. Особливістю є інтеграція медіаграмотності через аналіз текстів та роботу з інформаційними ресурсами, що допомагає учням критично оцінювати медіаконтент. Практичні завдання, таблиці та вправи сприяють закріпленню теоретичних знань та розвитку комунікативних навичок.

Підручники з української мови для 11 класу, зокрема роботи Н. Голуб, А. Ворон, О. Авраменка та О. Глазової, розширюють та поглиблюють знання учнів, включаючи складніші мовні структури та риторичні засоби. Вони акцентують на мовній стійкості, синтаксисі, стилістиці та розвиткові критичного мислення через аналіз різноманітних медіатекстів. Медіаграмотність розвивається через завдання, що включають аналіз маніпулятивних технік та оцінку достовірності інформації, що сприяє формуванню критичного ставлення до медіаконтенту. Інтерактивні елементи, як-от: аудіодиктанти та онлайн-завдання, підвищують ефективність засвоєння матеріалу та залучають учнів до активного навчання.

2.2. Методичні підходи до впровадження медіаграмотності на уроках української мови

Медіаграмотність стає дедалі актуальнішою частиною шкільної освіти, особливо у старших класах, коли учні починають активніше взаємодіяти з інформаційними потоками. На уроках української мови для 10-11 класів

формування медіаграмотності дає змогу поєднати традиційні методи лінгвістичного аналізу із сучасними інструментами критичного мислення. Такий інтегрований підхід дає змогу не тільки поглибити знання учнів про специфіку рідної мови, а й розширити їхні навички оцінювання текстів різного формату – друкованих, аудіо та візуальних. Крім того, системне засвоєння медійних понять та прийомів допомагає старшокласникам розпізнавати упередження, маніпуляції й пропаганду, що нерідко трапляються в інформаційному просторі. Приділяючи увагу медіаграмотності на уроках мови, учитель сприяє розвитку в учнів відповідального ставлення до написаного й сказаного, розумінню етики поширення відомостей і протидії дезінформації. Це формує навички, які забезпечують глибоке та свідоме сприйняття інформації, необхідне для успішного функціонування в сучасному суспільстві.

Під час планування впровадження медіаграмотності на уроках української мови, варто відштовхуватися від конкретних методичних підходів, перевірених на практиці. Кожен підхід має власні переваги й недоліки, але їхнє чергування та поєднання створює оптимальні умови для оволодіння учнями необхідними компетентностями.

У табл. 2.3 наведено приклади таких підходів із детальним описом їхньої реалізації під час занять.

Таблиця 2.3

Методичні підходи до впровадження медіаграмотності на уроках української мови

Методичний підхід	Приклади реалізації на уроці
Аналіз текстів різного формату	Робота з уривками газетних публікацій, онлайн-статей, рекламних оголошень та публіцистичних виступів із подальшим груповим обговоренням.
Рольові ігри та дебати	Інценування інтерв'ю, пресконференцій або телевізійних дискусій за участю «журналістів», «експертів» і «глядачів».
Творче редагування та фактчекінг	Редагування учнівських чи автентичних текстів з урахуванням правил академічної доброчесності; пошук та перевірка інформації в різних ЗМІ.
Проектна діяльність із виробництва контенту	Створення шкільного блогу/газети/подкасту, де учні публікують власні матеріали, вчать дотримуватися стандартів журналістської етики.

Продовження табл. 2.3

Методичний підхід	Приклади реалізації на уроці
Інтерактивний аналіз візуальних та аудіо	Перегляд фрагментів відео, аналіз рекламних роликів, прослуховування подкастів з виокремленням маніпулятивних засобів чи пропагандистських меседжів.

У табл. 2.3 представлено п'ять ключових підходів щодо впровадження медіаграмотності на уроках української мови в 10-11 класах. Перший із них охоплює роботу з різножанровими текстами, що дає змогу учням відчутти відмінності між фактичною та маніпулятивною подачею інформації. Другий – інтерактивні дебати та рольові ігри – сприяє розвитку комунікаційних та аргументаційних умінь, а також формує усвідомлення мовної відповідальності. Третій і четвертий підходи тісно пов'язані з реальним досвідом мовно-редакторської роботи та створенням власного контенту, що посилює відчуття академічної доброчесності й авторства. П'ятий підхід дає змогу учням усвідомлено аналізувати не лише вербальні, а й візуальні та аудіальні частини повідомлень, виявляючи приховані смисли та контексти.

Для ефективного застосування окреслених методів потрібно визначити умови їхньої реалізації та конкретні параметри для кожного з них. Саме в цьому полягає основне науково-методичне значення описаних підходів, адже вони базуються на досвіді практичної взаємодії з медіа, враховуючи вікові особливості старшокласників і специфіку навчальної програми.

Рис. 2.1 Методичні принципи інтеграції медіаграмотності в освітній процес

Під час вивчення лексичних чи синтаксичних особливостей рекомендується використовувати газетні заголовки, рекламні слогани або публіцистичні уривки, щоб виявляти мовностилістичні особливості й можливі елементи маніпулювання. На уроках, присвячених публіцистичному стилю, доцільно влаштовувати моделювання пресконференцій або фрагментів телевізійних ефірів, щоб учні навчалися розпізнавати стереотипи, емоційні тригери та вдосконалювали навички аргументації. Під час опрацювання джерел інформації можна запропонувати вправи з виявлення фейкових матеріалів, аналізу посилань і складання коротких рецензій, під час виконання яких учні послуговуються перевіреними методами та ресурсами для підтвердження достовірності відомостей. Практичний досвід створення коротких інтерв'ю, статей для шкільної газети чи подкастів формує в учнів розуміння редакторських принципів, авторського права та стандартів етики у процесі поширення інформації. Постійна робота з рекламними зображеннями, інфографікою, музичними кліпами й подкастами дає змогу виявляти приховані контексти та маніпулятивні прийоми, а також розширює розуміння багатоканального впливу медіа.

Застосування зазначених методичних підходів на уроках української мови в 10-11 класах сприяє формуванню в учнів комплексних знань і навичок, необхідних для орієнтації в інформаційному середовищі. Учитель може комбінувати різні форми навчання, починаючи з невеликих групових дискусій і завершуючи симуляцією реальних подій. Головна мета такої діяльності – розвинути критичне мислення, уміння систематизувати й перевіряти факти. Якщо учні набувають цих умінь, вони впевненіше аналізують повідомлення з різноманітних джерел і краще розуміють суспільно-політичний контекст. Водночас зростає рівень мовної культури й формується усвідомлене ставлення до важливості етичної поведінки в публічному просторі. Завдяки цьому підвищується мотивація до навчання й формуються компетентності, які лежать в основі успішної реалізації молоді в подальшому житті.

Посилити позитивний вплив від пропонованих підходів можна шляхом міжпредметної взаємодії, зокрема залученням учителів історії чи громадянської

освіти, під час викладання їхніх дисциплін медіатексти також мають вагоме значення. Усі наведені методи слід періодично переглядати й вдосконалювати, враховуючи динаміку цифрових технологій та появу нових форматів інформаційного контенту. Корисним буде залучення фахівців із журналістики чи комунікацій, які можуть поділитися практичним досвідом та реальними кейсами. Регулярний аналіз рівня сформованості медіаграмотності учнів допоможе визначати, коли ще потрібні посилені вправи з перевірки джерел або критичного аналізу риторичних засобів. Завдяки інтегрованому навчанню української мови та медіаосвіти у школярів розвивається здатність до системного мислення, самостійного пошуку інформації та творчого самовираження.

Отже, методичні підходи до впровадження медіаграмотності на уроках української мови передбачають комплексну роботу з текстами різних типів та інформаційних форматів. Аналіз газетних заголовків, рекламних слоганів і публіцистичних уривків допомагає учням ідентифікувати мовностилістичні особливості та маніпулятивні прийоми. Інтерактивні дискусії, рольові ігри та дебати сприяють розвитку критичного мислення, аргументаційних навичок і вміння розпізнавати стереотипи. Практика фактчекінгу включає аналіз джерел, перевірку посилань і виявлення фейкової інформації, що формує інформаційну відповідальність. Проєктна діяльність, як-от: створення подкастів чи шкільних газет – дає змогу засвоїти основи журналістської етики, авторського права та принципів редагування. Візуальний та аудіоаналіз, що базується на розгляді рекламних матеріалів, інфографіки та музичних кліпів, сприяє розумінню багатоканального впливу медіа. Поєднання цих методів дає змогу зробити навчання більш інтерактивним, сприяючи формуванню в учнів усвідомленого ставлення до інформації та розвитку мовної культури.

2.3. Практичні кейси інтеграції медіаграмотності у вивчення української мови

У сучасному освітньому середовищі важливо впроваджувати інноваційні підходи, які сприяють розвитку критичного мислення та медіаграмотності учнів. Це дає змогу школярам ефективно орієнтуватися в інформаційному просторі та здійснювати усвідомлений вибір. З. Палкова, учитель Тернопільської ЗОШ №23, застосовує конкретні методики для інтеграції медіаграмотності у викладання української мови. Вона активно використовує технологію критичного мислення, навчаючи учнів шукати додаткову інформацію, аналізувати тексти та оцінювати отримані дані. Наприклад, учні навчаються відрізняти факти від суджень, що допомагає їм уникати фейкових новин та критично оцінювати інформацію з різних джерел. Використання технології ефективного читання ІНСЕРТ дає змогу учням швидко обробляти тексти, ставлячи собі запитання на кшталт: «Я вже знаю цю інформацію?», «Це нові факти для мене?», «Я мав іншу думку щодо цього?» та «Мені потрібні уточнення щодо цього?». Це сприяє глибшому розумінню матеріалу та розвитку критичного мислення [12].

Інтерактивне навчання інтегрує текстові матеріали медійної спрямованості, аудіо- та відеотексти, а також фотографії у вивчення української мови та літератури. Учні створюють власні медіатексти, аналізують обкладинки видань та беруть участь у відеодискусіях, що розвиває їхню медіакомпетентність. З. Палкова також впроваджує проблемне навчання через полеміки та дискусії, використовуючи ділові ігри, аналіз ситуацій та імітаційні ігри. Це допомагає учням розвивати навички адаптації та вирішення проблем у різних життєвих ситуаціях, стимулюючи активну взаємодію та творчий підхід до навчання [12].

Мультимедійні засоби, як-от: анімації, графічні зображення та музика – активно використовуються для підвищення залученості учнів та унаочнення навчального матеріалу. Учні створюють презентації, які вони представляють перед класом, розвиваючи свої комунікативні та творчі здібності, а також навички представлення інформації. Крім того, організовуються вправи, як-от:

«Літературний портрет», «Декодування медіатексту» та «Створення ментальних карт», які допомагають учням створювати власні медіапродукти та розвивати критичне мислення. Це сприяє не лише кращому засвоєнню знань, але й розвитку творчих здібностей та інтелектуальних умінь учнів [12].

Отже, завдяки цим методам учні Тернопільської ЗОШ №23 отримують всебічну підготовку до безпечної та ефективної взаємодії з медіасередовищем, формуючи необхідні для сучасного суспільства медіаграмотність та медіакомпетентність.

С. Богдзієвич, учителька української мови та літератури та медіатренерка, активно інтегрує медіаграмотність у навчальний процес «Нової української школи» через розробку та впровадження конкретних практичних завдань. Наприклад, під час заняття «Створюємо стрічку новин за прочитаним твором» учні читають обрану повість, вибирають ключові події та перетворюють їх у форматі новин, додаючи заголовки, фотографії та цитати з твору, що сприяє розвитку навичок аналізу та творчого мислення. У вправі «Створюємо резюме письменника або героя твору» учні збирають інформацію про персонажа або автора, структуровано представляють її у вигляді резюме, що покращує навички усвідомленого читання та публічного виступу. Завдання «Листування героїв твору» передбачає моделювання спілкування між персонажами через електронні месенджери, що сприяє розвитку комунікативних та емпатійних здібностей учнів. Методика «Медіакафе» перетворює клас на кафе з різними тематичними «столиками», де учні досліджують матеріали з медіакультури, обговорюють їхній вплив та актуальність, стимулюючи співпрацю та розвиток дослідницьких навичок. Ці завдання забезпечують активну взаємодію учнів з текстом та медіа, сприяючи їхньому всебічному розвитку та підготовці до сучасного інформаційного суспільства [66].

На додаток впроваджуються вправи «Дві хвилини на новини», під час виконання яких учні мають підготувати короткий монолог про обрану новину та презентувати його, розвиваючи навички публічного виступу та аналізу інформації. У завданні «Визначаємо достовірність джерел інформації» учні навчаються критично оцінювати різні джерела, аналізуючи їхню надійність та мету публікації,

що формує об'єктивне сприйняття медіа. Вправа «Меми на уроках» залучає учнів до створення мемів, що узагальнюють вивчений матеріал, сприяючи розвитку цифрової грамотності та креативності. Домашнє завдання «Створення мемів» дає змогу застосовувати отримані знання на практиці, розвиваючи навички роботи з медіа та критичного мислення. Вправа «Медіабінго» використовує ігрові елементи для засвоєння термінів медіакультури, роблячи навчальний процес більш динамічним та інтерактивним [66].

Завдяки цим методикам забезпечується всебічний розвиток учнів, підготовка до безпечної та ефективної взаємодії з медіасередовищем стає більш комплексною та результативною.

Згідно з результатами дослідження «Детектора медіа» [59], рівень медіаграмотності 15% українців є низьким. Кожен третій громадянин має показники, нижчі за середні, а лише 8% володіють високим рівнем медіакомпетентності. Такі дані спонукають педагогів запроваджувати інтеграцію вправ із критичного мислення в навчальні програми, зокрема в шкільний курс української мови. Адже саме під час опрацювання текстів та мовленнєвих зразків учні найчастіше стикаються з потенційними маніпуляціями та пропагандою. Аналіз, пошук фактів і перевірка джерел стають основою для формування свідомої й відповідальної позиції школярів. Нижче представлено практичні кейси інтеграції медіаграмотності у процес вивчення шкільних предметів, які педагоги застосовують на реальних уроках.

Ю. Буланов очолює Зачепилівську школу (Зачепилівський район, Харківська область). Він почав залучати вчителів української мови до інтеграції елементів критичного мислення ще з 2018 року. На його уроках пропонувалося розглядати публікації із соціальних мереж і оцінювати їхню достовірність, систематизуючи джерела походження фактів. Учні вчилися формулювати аргументи і перевіряти інформацію з альтернативних ресурсів, що особливо важливо в контексті сучасних медіа. За словами директора, важливо було навчити дітей виявляти фейки, звертати увагу на мовні засоби впливу та спростовувати їх під час колективного обговорення. Такий підхід допомагає учням критично аналізувати публікації

різних авторів і формувати власну думку на основі перевірених фактів. У підсумку викладання української мови набуло прикладного характеру, адже школярі почали застосовувати нові навички медіаграмотності в щоденному житті [9].

Н. Кривко з Панютинського ліцею (Лозівський район, Харківська область) розпочала впроваджувати елементи медіаграмотності, коли учні восьмого класу здобували навички аналізу текстів з української мови. Вона пропонувала школярам шукати неперевірені факти у публічних виступах блогерів та політиків, виписуючи недостовірні твердження у робочі зошити. Потім учні порівнювали зібрані дані з офіційними джерелами, перевіряли статистику й робили висновки щодо точності інформації. На уроках учні активно використовували смартфони для перевірки матеріалів, однак завжди дотримувалися вказівок учительки щодо відповідних сервісів пошуку. У підсумку, школярі почали самостійно розпізнавати фейкові новини і стали обережніше ставитися до контенту, який поширюють у соцмережах. Такі вправи сприяли розвитку критичного мислення та водночас формували в учнів правильне ставлення до інформації, пов'язаної з культурним і мовним середовищем [9].

О. Лихолай із Запорізького колегіуму «Елінт» (м. Запоріжжя) розробляла завдання, у яких учні мали проаналізувати мовні конструкції з рекламних оголошень та виявити в них приховані маніпуляції. Під час уроків вона залучала інтернет-ресурси, що демонстрували підроблені цитати знаменитостей і закликала школярів перевіряти першоджерела. У результаті діти тренувалися правильно формулювати власні думки та виявляти відверті маніпуляції в публічних виступах. Учителька переконана, що розпізнавання мови ворожнечі та пропаганди має починатися з аналізу словникових маркерів. Школярі регулярно виконували завдання на визначення мети повідомлення, авторської позиції та фактологічної основи [9].

Т. Дралова з Херсонської школи №55 (м. Херсон) пропонує учням аналізувати текст популярного блогера. Спочатку вони виокремлювали опорні слова та звертали увагу на смислові повтори, що могли свідчити про приховані впливи. Потім учителька пропонувала школярам визначати емоційне забарвлення

фраз і перевіряти факти, на які посилався автор. Особливий акцент було зроблено на виявленні словесних кліше та негативних стереотипів, часто використовуваних у маніпуляціях. Зрештою учні вчилися формувати власну думку, спираючись на логічний аналіз та збір доказів із різних джерел [9].

К. Молодик із Черкаського гуманітарно-правового ліцею (м. Черкаси) як учителька української мови робить акцент на розпізнаванні фейкових новин і роботі зі статистичними даними. На своїх уроках вона пропонує учням аналізувати лексичний склад публікацій у соцмережах і виявляти маніпулятивні заголовки. Діти самостійно шукають приклади неоднозначних формулювань, що викликають емоційну реакцію, і пропонують способи їх нейтралізації. Учителька вчить школярів ретельно перевіряти джерела, звертати увагу на дату публікації та шукати офіційні підтвердження на спеціалізованих сайтах. Учні не лише вдосконалюють мовні навички, а й формують уміння критично мислити, аналізувати та відстоювати власну позицію. Результатом стає впевненість у достовірності контенту, яким вони діляться з оточенням, та постійне вдосконалення володіння українською мовою [9].

Отже, практичні кейси інтеграції медіаграмотності у вивчення української мови демонструють ефективність використання різних методик у навчальному процесі. Зокрема, технологія критичного мислення та метод ІНСЕРТ допомагають учням аналізувати тексти, розрізняти факти й судження, а також оцінювати достовірність інформації. Інтерактивне навчання, що включає створення медіатекстів, аналіз обкладинок та відеодискусії, сприяє розвитку медіакомпетентності та креативного мислення. Використання проблемного навчання через дискусії та ігрові методики дає змогу учням розвивати аналітичні навички й адаптуватися до реальних комунікаційних ситуацій. А мультимедійні засоби, як-от: презентації, ментальні карти та вправи з декодування медіатекстів – сприяють не лише засвоєнню знань, а й розвитку візуальної та цифрової грамотності.

Окремі методики, застосовані вчителями української мови, включають творчі завдання, які наближають навчання до реальних практик медіасередовища. Наприклад, створення стрічки новин за прочитаним твором або складання резюме

письменників розвиває навички аналізу й синтезу інформації. Завдання на моделювання листування героїв твору через електронні месенджери покращує комунікативні вміння та емпатію учнів. Аналіз медіапублікацій, визначення маніпуляцій у соціальних мережах та перевірка статистичних даних дозволяють учням критично оцінювати інформацію та формувати власну позицію.

Висновки до розділу 2

Аналіз підручників з української мови для 10 класу, зокрема авторів О. Авраменка, С. Карамана, С. Шевчук та І. Ющука, засвідчує спрямованість на формування базових мовних умінь учнів. У цих виданнях простежено акцент на вивченні лексичних, орфоепічних, орфографічних і морфологічних норм. Водночас автори впроваджують елементи медіаграмотності через аналіз різних типів текстів. Пропоновані завдання передбачають роботу з інтернет-ресурсами, новинними матеріалами, соціальними мережами. Це дає змогу учням виявляти маніпулятивні техніки та оцінювати достовірність отриманої інформації. Завдяки структурованим вправам і таблицям учні закріплюють знання та розвивають навички мовленнєвої культури. Такий підхід відповідає сучасним викликам, орієнтуючи учнів на свідоме споживання інформації.

У підручниках для 11 класу, зокрема авторів Н. Голуб, А. Ворон, О. Авраменка та О. Глазової, відчутно зростає рівень складності мовного матеріалу. Звернено увагу на синтаксис, стилістику, риторичку та мовленнєву стійкість. Тематика завдань включає аналіз публіцистичних і художніх текстів, що дозволяє застосовувати знання в реальних комунікативних ситуаціях. Автори використовують інструменти медіаосвіти, зокрема, вправи на розпізнавання фейкових новин, перевірку джерел і розуміння маніпуляцій. У підручниках передбачено інтерактивні форми роботи: аудіодиктанти, онлайн-завдання, обговорення медіаконтенту. Це розширює медіакомпетентність учнів, формуючи відповідальне ставлення до інформації. Такий підхід сприяє розвитку не лише мовних, а й соціальних та цифрових навичок.

Методичні підходи до впровадження медіаграмотності в шкільний курс української мови базуються на поєднанні теорії та практики. Учні аналізують рекламні тексти, газетні заголовки, політичні слогани, виявляючи маніпуляції та стилістичні особливості. Активно застосовано інтерактивні методи: дебати, рольові ігри, дискусії на актуальні теми. Особливо ефективними є завдання з фактчекінгу: перевірка джерел, встановлення авторства, оцінка достовірності. Проектна діяльність включає створення шкільних газет, подкастів, соціальних сторінок, що розвиває креативність і відповідальність. Застосування візуального аналізу: робота з інфографікою, відео, музикою – дозволяє учням критично оцінювати не лише текстову, а й мультимедійну інформацію. Такий комплексний підхід сприяє глибшому засвоєнню мовного матеріалу та формуванню стійких медіанавичок.

Інтеграція медіаосвіти в шкільний курс української мови демонструє ефективність поєднання традиційного навчання з інноваційними методами. Проте не менш важливою є медіаграмотність у процесі вивчення української літератури. Адже саме художні твори часто стають джерелом обговорення соціальних, етичних і медіаконтекстів. У наступному розділі буде розглянуто практичні аспекти впровадження медіаграмотності на уроках української літератури, з урахуванням досвіду вчителів, інноваційних технологій та конкретних навчальних кейсів.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

3.1. Можливості інтеграції медіаграмотності під час вивчення літературних творів

Будь-яке заняття передбачає залучення медіатекстів у навчальний процес, адже здобувачі освіти працюють з критичними публікаціями, оригінальними джерелами та візуальними матеріалами. Саме тому одним із пріоритетних завдань сучасного педагога є формування інформаційної грамотності.

Інформаційна грамотність охоплює:

- уміння цілеспрямовано відбирати потрібні дані та перевіряти їх на достовірність;
- уміння відрізняти фактичні відомості від суб'єктивних суджень;
- уміння протидіяти маніпулятивним впливам і поширеним стереотипам;
- уміння працювати з візуальним контентом і створювати власний медіапродукт;
- уміння усвідомлювати ризики віртуального середовища й уникати їх.

Дистанційний формат навчання стимулював популяризацію медіаосвіти, оскільки учасники освітнього процесу активно взаємодіють в інформаційному просторі. Медіавправи без перешкод інтегруються в уроки української літератури, осучаснюючи їх та роблячи ближчими до актуальних потреб освітнього процесу [6].

Зосередимося на завданнях, що допомагають розвивати інфомедійну грамотність учнів і легко адаптуються до теми уроку літературних творів:

1. Боротьба зі стереотипами. Попри швидкий розвиток суспільства, стереотипні уявлення все ще мають відчутний вплив на наше сприйняття реальності та ставлення до інших. Закорінені переконання можуть заважати неупередженому аналізу інформації. На етапі емоційного залучення під час

вивчення творчості О. Гончара (О. Гончар «Модри Камень», 11 клас) [34] використовують вправу «Кольорові асоціації», адже новела вирізняється характерною неоромантичною рисою – символікою кольорів. Клас поділяють на три робочі групи. Кожна група опрацьовує свою ілюстрацію: червона калина, червона помада, червона кров, червона фігура. Завдання для всіх однакове: записати власні асоціації до слова «червоний», спираючись на візуальний матеріал.

Наголосимо, що колір доцільно добирати відповідно до специфіки літературного матеріалу. Передбачувано, що калина може асоціюватися з образом дівчини-українки, помада – із привабливістю чи сексуальністю, кров – із болем чи загибеллю, тоді як червона фігура здатна викликати непередбачувані реакції залежно від життєвого досвіду учнів. Під час спільного обговорення діти усвідомлюють, що будь-який об'єкт чи факт можна вмістити в різні умови, які зумовлюватимуть його сприйняття від позитивного до різко негативного. Проте варто пам'ятати, що майже все у світі має умовно нейтральну природу, а позитивні чи негативні відтінки формують конкретні люди, тому їхні оцінки не слід розглядати як беззаперечну істину.

На етапі узагальнення навчального матеріалу учням можна запропонувати тест:

Котрий з фактів є фейком?

- Г. Сковорода здобув вищу освіту;
- Г. Сковорода любив пармезан;
- Г. Сковорода колекціонував окуляри;
- Г. Сковороду наділяють магічними здібностями.

Як свідчить досвід, учні зазвичай обирають другим пунктом фейк, адже уявлення про мандрівного філософа не узгоджується з можливістю придбати дорогий сир. Отже, виявляється стереотипне мислення: мандрівник – отже бідний. Натомість Г. Сковорода фактично так і не здобув вищої освіти, попри те, що певний час працював викладачем. Водночас чимало відомостей про українських письменників стали стереотипними, наприклад, сприйняття Тараса Шевченка як бідного кріпака.

2. Протистояння маніпуляціям. Маніпулятивні технології використовують, щоб впливати на чужу свідомість із певною метою. Ці впливи можуть бути як безпосередніми, так і завуальованими. Під час вивчення творчості Т. Шевченка варто звернутися до завдання, що передбачає аналіз можливих маніпуляцій у тексті.

Пропонується декілька уривків із віршів Т. Шевченка із сенсаційними заголовками, наприклад [40]:

– «Шевченко не прагне повернення в Україну» («Мені однаково, чи буду я жити в Україні, чи ні, / Чи хто згадає, чи забуде мене в снігу на чужині – / Однаковісінько мені»);

– «Шевченко зловживав алкоголем» («Отак, ідучи попід тинню / З бенкету п'яний уночі, / Я міркував собі йдучи, / Поки доплентавсь до хатини»);

– «Шевченко нарікає на те, що його творчість не є популярною» («Тільки я, мов окаянений, / І день, і ніч плачу / На розпутьях велелюдних, / І ніхто не бачить»);

– «Шевченко засуджує емігрантів» («А ви претеся на чужину / Шукати доброго добра»);

– «Шевченко закликає до аморального способу життя» («Кохайтесь, чорнобриві, / Та не з москалями»).

Завдання для учнів полягає у з'ясуванні контексту цих уривків, щоб підтвердити чи спростувати правдивість сенсаційних заголовків, спираючись на факти, а не на власні міркування. Роботу доцільно виконувати у форматі невеликого проєкту.

Завдяки такій вправі учні усвідомлюють, що заголовкам не варто цілковито довіряти, насамперед коли вони походять із сумнівних джерел. Часто їхня мета – привабити аудиторію гучними сенсаціями, які не відповідають реальності. Діти спробують себе в ролі фактчекерів, відокремлюючи факти від оцінних суджень, а також усвідомлюють вагоме значення контексту. Адже вирвані з контексту фрази можуть істотно спотворювати зміст.

3. Відокремлення фактів від суджень. Факти – це об'єктивні дані, в яких відсутня емоційна частина, тоді як судження базуються на суб'єктивній оцінці, що

не претендує на однозначну істину. Під час аналізу критичних статей у підручниках або під час дискусій у класі учні мають уміти розрізняти факти (істинні чи хибні) та судження (суб'єктивні припущення).

У процесі вивчення поезії М. Рильського «У теплі дні збирання винограду» [63] (11 клас) учням пропонують ознайомитися із тезами та виокремити з них факти, довести їхню істинність, а також прокоментувати судження:

1. «У теплі дні збирання винограду» – це сонет.

2. Вірш наповнений екзотичними образами.

3. «У теплі дні збирання винограду» – одна з найяскравіших поезій М. Рильського.

4. Зустріч немолодого чоловіка та дівчини може символізувати перетин молодості та зрілості.

5. У вірші використано алітерацію.

6. Ліричний герой досяг найвищого рівня духовного розвитку.

З-поміж наведених тверджень судженнями є пункти 3, 4, 6, адже вони відображають суб'єктивний погляд. Учні розуміють, що навіть авторитетні критичні джерела чи шкільні підручники не завжди наводять абсолютну істину, якщо містять оцінні висловлювання. Літературний аналіз не слід зводити до простого переказу критичних статей – учні мають самостійно шукати докази й виробляти власне аргументоване бачення.

4. Створення медіаконтенту. Соціальні мережі давно перестали бути виключно майданчиками для спілкування: їх дедалі активніше залучають до навчального процесу. Найбільшу популярність серед підлітків нині мають TikTok та Instagram.

TikTok дає змогу записувати, редагувати й публікувати короткі відео. Учні можуть підготувати такий ролик про життєвий шлях письменника, підібравши відповідну музичну композицію. Пісня гурту «Kozak System» «Не моя» [36] зі словами «Ну скажи, хіба не фантастично» органічно доповнить візуальний ряд до творів В. Симоненка, що опановують учні 11 класу. Також корисно пропонувати

дітям зіставляти першоджерело і його музичну інтерпретацію сучасними виконавцями.

Замість традиційної декламації можна запропонувати школярам зняти відеоінсталяцію. Вірші «Гаї шумлять» [15] П. Тичини, «Балада про соняшник» [5] І. Драча, «Вчись у природи творчого спокою» [14] Є. Плужника цілком підходять для створення короткого мініфільму. Паралельно учитель має нагадати про правила безпечної комунікації в мережі та про налаштування приватності й вікові обмеження.

Варто згадати й про меми, які набули рис сучасного «фольклору». Будь-яка визначна чи резонансна подія часто стає основою для численних мемів. Учні можуть спробувати створити літературний мем після ознайомлення з гумористичними творами, приміром, усмішками О. Вишні. Це може бути малюнок, комікс, короткий анімований кліп тощо. Доцільно оцінювати таку діяльність схваленнями чи вподобайками, стимулюючи творчий підхід.

Instagram також є привабливим інструментом для освітнього процесу. Учні можуть спробувати створити сторінку митця, підібрати автентичне фото, додати інформацію «про себе», опублікувати декілька дописів із цитатами.

Викладач може запропонувати учням після опрацювання творчого доробку автора уявити, яку «історію» (stories) він чи вона міг/могла б опублікувати. За умовою, така історія має бути тематично пов'язана з конкретним життєвим чи творчим епізодом. Учні розміщують «сторіз» у власних профілях та діляться ними з однокласниками й учителем, очікуючи на їхню реакцію в коментарях.

Подібне завдання – прокоментувати допис учителя від імені митця. Наприклад, педагог публікує фотографію з українським прапором, а школярі уявляють, яку репліку залишив би там письменник, підкріплюючи її цитатою з його творів.

Корисним для розвитку медіаграмотності виявляється також створення рекламних матеріалів. Важливо нагадати учням про основні вимоги до такої продукції:

- а) змістова лаконічність;

- б) оригінальний авторський підхід;
- в) уживання дієслів наказового способу та риторичних фігур;
- г) ефектний візуальний ряд;
- г) дотримання принципів академічної доброчесності.

Завдання подібного типу «оживлюють» образ письменника й наближають його творчість до сучасної аудиторії. Одночасно учні розвивають уміння працювати з медіатекстами та усвідомлюють цінність авторських прав.

5. Сучасна несучасність. Опрацювання художньої літератури в межах шкільної програми не завжди забезпечує належне усвідомлення її ідейної вартості, адже, наприклад, доба монголо-татарської навали видається надто віддаленою. Учитель має допомогти школярам відчутти універсальність художнього слова, показати, що воно не втрачає актуальності з плином часу. Для цього педагоги пропонують учням прокоментувати цитати з творів, зіставивши їх із реаліями сьогодення.

Наведемо приклад уривків із повісті «Захар Беркут» І. Франка [23]:

– «Захар Беркут переконався, що для його братів-селян нема іншого рятунку й іншої надії, як тільки добре уладження і розумне ведення та розвивання громадських порядків, громадської спільності та дружності».

– «До остаточної краплі крові повинна боронити громада своєї свободи, свого святого ладу! І вірте мені, недалеко та хвиля, котра справді запотребує від нас крові! Будьмо готові й її пролити в своїй обороні!»

– «Широкою рікою плили по Русі пожежі, руїни та смерть. Страшенна монгольська орда з далекої степової Азії налетіла на нашу країну, щоб на довгі віки в самім корені підтяти її силу, розбити її народне життя».

– «Не знаєте ви, браття, монголів. Між тими кількома людьми є їх найстрашніший начальник, і сей ніколи не дарує нам загибелі свого війська. Він наведе нову силу на наші гори, і хто знає, чи ми тоді другий раз розіб'ємо її».

– «Чим ми побідили? Чи нашим оружжям тільки? Ні. Чи нашою хитрістю тільки? Ні. Ми побідили нашим громадським ладом, нашою згодою і дружністю».

Учні проводять паралелі між історичними обставинами тих часів і подіями, що відбуваються на українських землях нині. Вони переконуються, наскільки позачасово можуть звучати ідеї, висловлені автором.

Подібним чином старшокласники можуть відшукати ознаки інтертекстуальності як одного з важливих аспектів постмодерністських творів у повісті-казці «Місце для дракона» [33] Ю. Винничука, оповіданні «Білий кінь Шептало» [8] В. Дрозда, драматичному етюді «По дорозі в казку» [42].

Отже, уроки української літератури надають широкі можливості для формування медіаграмотності. Умови дистанційного навчання суттєво розширили цей спектр, позаяк здобувачі освіти й освітяни інтенсивно взаємодіють у цифровому середовищі. Різноманітні завдання, спрямовані на критичне осмислення суджень, фактчекінг, спростування недостовірної інформації, викриття прихованих маніпуляцій, візуалізацію текстових відомостей та подолання стереотипів, сприяють формуванню в учнів сталих навичок інфомедійної грамотності. Наставник має постійно наголошувати на важливості дотримання академічної доброчесності, яка є запорукою етичної взаємодії в медіапросторі.

Сучасний навчальний процес вимагає від учителя відповідного рівня медіаграмотності, тож педагоги мають стежити за поточними тенденціями в медіаосвіті й впроваджувати найдоцільніші з них у свою професійну діяльність.

3.2. Розробка навчально-методичних матеріалів для формування медіаграмотності в учнів ЗЗСО

Впровадження медіаграмотності на уроках української літератури відкриває можливості для глибшого аналізу художніх текстів та розширеного осмислення інформації різного походження. Такий міждисциплінарний підхід допомагає учням не лише здобути знання про жанрові особливості творів, а й навчитися оцінювати вплив традиційних і цифрових медіа на формування читацької культури. Завдяки критичному аналізу та інтеграції методик перевірки достовірності джерел, школярі можуть виявляти й тлумачити приховані сенси, які часто залишаються невидимими

за поверхневого прочитання. З урахуванням зазначених аспектів, пропонуємо розроблений навчально-методичний матеріал, що передбачає поєднання літературного аналізу з елементами медіаграмотності для розвитку критичного мислення та усвідомленого сприйняття інформації див. табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Навчально-методична розробка з медіаграмотності

Модуль	Методичні інструменти	Передбачувані компетентності
Вступ до основ медіаграмотності	Колективна розмова про взаємодію медіа та літератури; невеликі дослідницькі завдання з порівняння інформаційних текстів і художніх творів.	Учні розрізняють медіаграмотність, інформаційну та цифрову грамотність, використовують базові стратегії перевірки джерел, розуміють взаємовплив художнього слова та медійного контенту.
Медіа, суспільство, демократія	Аналітичні обговорення історії цензури у вітчизняному літпроцесі; тренінги з оцінювання соціальної реклами; творчі проекти з висвітлення громадських подій.	Учні усвідомлюють роль ЗМІ в демократичних перетвореннях, аналізують значущість права на вільний самовираз та формують навички аргументованого обстоювання власної позиції.
Медіавиклики: пропаганда та маніпуляції	Практичний аналіз зразків пропагандистських текстів різних періодів; обговорення упереджень у висвітленні подій; створення антиманіпуляційних презентацій.	Учні виокремлюють головні методи інформаційного тиску, розпізнають приклади маніпуляцій у художніх та медійних текстах, формують стратегічні підходи до протидії дезінформації.
Створення, поширення та споживання інформації	Порівняльні дослідження друкованих і цифрових публікацій про українську літературу; самостійне укладання інформаційних повідомлень; мініпроекти з аналізу рекламних слоганів.	Учні критично оцінюють зміст і джерела даних, вчать формувати медіатексти з урахуванням етичних вимог, усвідомлюють маніпулятивний потенціал рекламної риторики.
Цифровий світ медіа	Вправи з розпізнавання фейків та дипфейків, пов'язаних із сучасними авторами; симуляції кіберзагроз; рефлексивне обговорення впливу соціальних мереж на читацьку активність.	Учні оволодівають навичками кібергігієни, співвідносять витвори художнього слова зі швидкоплинною природою цифрового контенту, аналізують вплив соцмереж на

Модуль «Вступ до основ медіаграмотності» (див. табл. 3.1) закладає базові уявлення про те, як саме медіа можуть впливати на сприйняття літературних творів і чому критичний підхід до відбору джерел є обов'язковим складником читацької культури. У межах цього блоку вчитель передбачає спільний розгляд інформації з

різних каналів, зокрема друкованих ЗМІ, цифрових платформ та аудіовізуальних матеріалів, що стимулює учнів переглянути власні читацькі стратегії.

Звернення до порівняльних вправ допомагає помітити, які елементи художнього та інформаційного текстів піддаються викривленню або приписуванню стереотипних смислів. Така форма діяльності призводить до глибшого розуміння змісту творів, адже учні починають оцінювати їх у ширшому контексті сучасного інформаційного поля. Пропонований підхід, заснований на систематичному пошуку додаткових джерел, формує в учнів уміння узгоджувати власні інтерпретації з об'єктивними даними. У результаті школярі досягають нової якості читацької компетентності, що робить подальше вивчення літератури більш усвідомленим і глибоким.

Модуль «Медіа, суспільство, демократія» зосереджений на взаємодії громадських інституцій і засобів масової комунікації, а також на історичних прикладах у вітчизняній літературі, де видно сліди цензури чи ідеологічних обмежень. Учасники навчального процесу отримують змогу проаналізувати, як засоби інформації можуть наближати автора до цільової аудиторії або, навпаки, спотворювати його авторську позицію. Учитель спонукає учнів до обговорення значення свободи слова, звертаючи увагу на реальні кейси з української літературної традиції.

Така діяльність виховує толерантність до різноманітних поглядів і водночас вчить учнів розпізнавати відмінність між якісною журналістикою та неперевіреними публікаціями. Порівняння джерел дає змогу простежити зміни суспільних підходів до інформування, зокрема вплив політичних чинників на видавничу справу. Внаслідок цього формується розуміння того, що публічний простір є тісно пов'язаним із розвитком національної культури, зокрема з утвердженням високої естетики української літератури.

У модулі «Медіавіклики: пропаганда та маніпуляції» основна увага приділена аналізу ворожих наративів і технік маніпулювання, які часто трапляються не лише в масовій комунікації, а й у коментарях до літературних текстів. Учні мають змогу виявити, як штучні ідеологічні конструкції формують

суб'єктивні оцінки творів, втручаючись у читацьке сприйняття та інтерпретацію. Така робота підбір прикладів з різних історичних періодів, аби показати постійний характер спроб уплинути на громадську думку за допомогою підміни фактів чи переформатування літературних образів.

У класі порушують проблемні питання, що сприяють усвідомленню складності пропагандистських стратегій, водночас учитель допомагає учням розпрацювати способи розпізнавання таких підходів. Оскільки література, на відміну від більшості інформаційних стрічок, може містити універсальні ціннісні орієнтири, застосування літературознавчих методів у поєднанні з медіаграмотністю дає змогу вчасно виявляти зовнішні спроби маніпулювати читацькою свідомістю. Завдяки цьому учні стають уважнішими до джерел, поглиблюють власну культуру читання та розвивають почуття інформаційної безпеки.

У межах модуля «Створення, поширення та споживання інформації» учні знайомляться з тим, як циркулюють різноманітні публікації про українську літературу в академічному, популярному та комерційному сегментах, навчаючись виявляти ознаки медійних маніпуляцій, коли літературний твір перетворюється на маркетинговий продукт. Аналіз рекламних матеріалів, що використовують згадки про письменників або художні твори, допомагає учням відрізнити змістовні огляди від прихованого просування.

Крім того, опанування навичок самостійного укладання матеріалів про літературні події чи явища заохочує творчий потенціал школярів і водночас виробляє відчуття відповідальності за інформацію, яку вони генерують. Прогнозування наслідків публікацій у відкритих джерелах спонукає до дотримання принципів академічної доброчесності. Така діяльність покликана підвищити рівень читацьких інтересів і мотивувати учнів шукати надійну інформацію про письменників чи окремі твори, уникаючи поверхових суджень. Інтеграція цих навичок у процес вивчення літератури стимулює учнів до ретельнішого переосмислення авторських ідей.

Модуль «Цифровий світ медіа» розкриває механізми швидкого поширення фейкових матеріалів і надає теоретичну базу для виявлення неперевіраних фактів у віртуальному середовищі. Учні, спираючись на приклади з різних соціальних платформ, розглядають, як необережне використання технологій може спричиняти викривлення уявлень про ті чи інші літературні явища. Обговорення етичної частини цифрової взаємодії стимулює усвідомлення, що пошана до автора та його тексту не може бути підмінена розважальним підходом і поверхневим коментуванням.

Водночас учитель звертає увагу на феномен комунікації у соцмережах, коли вплив може бути посилений алгоритмами штучного інтелекту, що відбирають новини й формують персоналізовану стрічку. Практичні вправи, зокрема імітація кібератак чи виявлення дипфейків, навчають учнів визначати потенційні загрози та ефективно їм протидіяти. Завдяки цьому вони стають уважнішими до онлайн-контенту, зберігають критичний погляд на медіаповідомлення й краще розуміють, як медійне тло здатне впливати на прочитання літературних творів.

Отже, розроблені навчально-методичні матеріали сприяють формуванню в учнів системного розуміння медіаграмотності та її зв'язку з літературним аналізом. Модуль «Вступ до основ медіаграмотності» закладає базові знання про інформаційні джерела та їхній вплив на читацьке сприйняття, тоді як блок «Медіа, суспільство, демократія» допомагає усвідомити роль медіа у формуванні громадської думки та свободи вираження. У межах модуля «Медіавиклики: пропаганда та маніпуляції» учні набувають навичок розпізнавання маніпулятивних стратегій у текстах та інформаційному просторі. Подальше опрацювання теми у модулі «Створення, поширення та споживання інформації» розвиває критичний підхід до медіаконтенту та формує відповідальність за власні інформаційні продукти. Окрему увагу приділено цифровій безпеці та впливу соцмереж у блоці «Цифровий світ медіа», що сприяє формуванню кібергігієни та збереженню об'єктивного підходу до медіаматеріалів. Комплексний підхід до інтеграції медіаграмотності у вивчення української літератури дає змогу учням не лише

поглибити аналіз художніх текстів, а й критично осмислювати інформаційне середовище.

3.3. Методичні рекомендації щодо впровадження медіаграмотності у навчальний процес

Медіаграмотність здобувачів освіти чітко інтегрована в загальнодержавну систему інформаційної безпеки, оскільки допомагає протидіяти поширенню дезінформації та маніпуляцій. Вона виконує стратегічну функцію у вихованні патріотизму й громадянської свідомості молоді, адже передбачає активне залучення учнів до аналізу й перевірки різноманітних інформаційних джерел. Крім того, медіаграмотність сприяє формуванню української ідентичності, поєднуючи культурні, історичні та мовні аспекти в навчальному процесі. Важливою залишається підготовка учня, який володіє медіа- та інформаційними навичками, включно з умінням критично мислити й аналізувати контент. Отже, застосування медіатехнологій в освітньому процесі стимулює розвиток самостійного мислення, навичок перевірки фактів і відповідального ставлення до джерел інформації.

У сучасних умовах правовий режим воєнного стану, запроваджений указом президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [45], створює особливе тло для організації освітнього процесу. Інтенсивний розвиток медіапростору супроводжується великою кількістю суперечливих і маніпулятивних повідомлень, які учні мають навчитися розпізнавати. За таких умов формування навиків критичного мислення набуває особливої суспільної значущості, адже дає змогу протистояти інформаційним загрозам. Учні повинні вміти оцінювати достовірність фактів, аналізувати їхню логіку та джерела походження. Отже, розвиток умінь свідомого й аналітичного підходу до медіа стає ключовим елементом безпеки та стійкості громадянського суспільства.

Важливість ролі медіаосвіти та медіаграмотності виразно простежується в нормативно-правовому полі, що супроводжує реформування освітньої галузі.

Концепція «Нова українська школа» [37] наголошує на формуванні компетентної й активної особистості, здатної орієнтуватися у сучасному інформаційному середовищі. Значний потенціал для медіаосвіти міститься в Державному стандарті базової середньої освіти, затвердженому постановою Кабінету міністрів України від 30.09.2020 № 898 [22]. У цьому стандарті визначено, що знання, уміння та ставлення учнів формуються в освітньому, соціокультурному й інформаційному середовищі, що створює підґрунтя для розвитку медіаграмотності. Нормативно-правове забезпечення передбачає систематичне впровадження медіаелементів у навчальні програми та практики.

Державний стандарт базової середньої освіти підкреслює важливість наскрізних умінь, що формують основу ключових компетентностей сучасного учня. Серед них – уміння читати з розумінням, переконливо висловлювати власну думку в усній і письмовій формах, а також мислити критично й системно. Не менш значущими є творче мислення, ініціативність і здатність логічно обґрунтовувати свої позиції, враховуючи різноманітні погляди. Особливу увагу приділено конструктивному управлінню емоціями, оцінюванню ризиків і прийняттю самостійних рішень. Усі ці частини безпосередньо пов'язані з медіаосвітнім компонентом, адже вчать учнів перевіряти інформацію, аналізувати її й розв'язувати складні проблеми [22].

Найтісніше зв'язок між мовно-літературною освітньою галуззю та медіаосвітою проявляється в умінні учнів вільно висловлюватися усно й письмово. Учні навчаються добирати доречні аргументи, враховуючи мету, аудиторію та контекст свого висловлювання. Таке формування комунікаційної компетентності дає змогу говорити не тільки про вміння правильно будувати речення, а й про глибоке розуміння комунікативної ситуації. Здатність управляти змістом, стилем і структурою мовлення робить учнів гнучкими в побудові різних форм комунікації. Використання належних мовленнєвих стратегій допомагає розвивати в них почуття мовного такту та сприяє формуванню свідомої української ідентичності.

Уміння критично й системно мислити є визначальним маркером медіаграмотності, оскільки дає змогу відфільтровувати неправдиву або

маніпулятивну інформацію. Державний стандарт базової середньої освіти називає це вміння наскрізним, адже воно пронизує всі сфери навчання, в тому числі гуманітарні й природничі дисципліни. Учні вчаться робити багатоступеневий аналіз, зіставляти факти, шукати логічні взаємозв'язки й передбачати наслідки дій. Такий підхід допомагає виробити звичку до самостійної перевірки джерел, порівняння різних думок та формулювання обґрунтованої власної позиції. Як результат, критичне й системне мислення стає надійним бар'єром проти пропаганди й інформаційних атак.

Для розвитку медіаграмотності школярів доцільно використовувати широкий спектр медіаосвітніх технологій, які стимулюють інтерес учнів до навчання. Оптимальним рішенням у сучасних умовах є залучення віртуальних екскурсій музеями України та світу, що дає змогу знайомитися з культурною спадщиною в інтерактивному форматі. Також корисним є застосування підручників, дидактичних матеріалів, текстів художньої літератури та різноманітних освітніх сайтів, які розширюють світогляд. Застосування блогів, періодики, телепередач, аудіо- й відеозаписів робить навчальний процес динамічнішим і наближеним до реальних інформаційних потоків. Електронні підручники та посібники додатково розвивають уміння учнів самостійно досліджувати матеріали, аналізувати їх і зіставляти різні джерела.

Учителям української мови та літератури корисно пропонувати завдання, що вимагають від учнів створення власної медіапродукції, оскільки це мотивує їх до поглибленого вивчення мови й літератури. Зокрема, можна організовувати випуск електронної або друкованої шкільної газети про мову, готувати мультимедійні презентації чи знімати мініфільми. Така діяльність розвиває навички планування, логічної побудови контенту й уміння презентувати свої ідеї широкій аудиторії. Крім того, інтерактивні коментарі, телевізійні передачі чи створення блогів (інтернет-щоденників) допомагають учням формувати креативність і впевненість у комунікації. Розробка рекламних продуктів щодо актуальних мовних питань сприяє формуванню чіткого розуміння вартості української мови та літератури в сучасному суспільстві.

Для формування медіаграмотності учнів корисно задавати домашні завдання, що спонукають їх до розробки власного контенту на основі здобутих знань. Наприклад, учні можуть підготувати відео або анімацію за обраною тематикою, що розвиває вміння монтувати матеріали й опрацьовувати сценарій. Крім того, складання ментальної карти за мовною темою чи літературним твором допомагає систематизувати та візуалізувати інформацію. Створення домашньої інтернет-сторінки (блогу) мовленнєвого спрямування та підготовка рекламного продукту про красу й милозвучність української мови формують у школярів розуміння аудиторії й підходів до її залучення. Нарешті, укладання списку літератури з теми із застосуванням паперових та інтернет-ресурсів виховує в учнів навичку порівнювати джерела й робити висновки про їхню якість.

Оскільки в умовах правового режиму воєнного стану здобувачі освіти не завжди мають доступ до інтернету чи інших технічних засобів, основним ресурсом для навчання часто залишається підручник. Використання змісту підручника як медіатексту допомагає учням розвивати критичне ставлення до інформації й тренувати навички перевірки джерел. На уроках української літератури варто пропонувати детальний аналіз художнього твору, орієнтований на визначення достовірності фактів, пошук різних поглядів та обґрунтування власної позиції. Не менш важливим є залучення ілюстрацій, портретів, репродукцій, а також перегляд навчальних і науково-популярних фільмів, що підтримують формування медіаграмотності. Створення чи аналіз власного медіатексту на основі літературного матеріалу розкриває механізми трансляції інформації та вчить учнів відповідального підходу до контенту.

Підготовка до уроку із застосуванням медіапродукції має базуватися на конкретних чинниках, що забезпечують якісний освітній результат. Важливо дотримуватися принципу відповідності навчальних матеріалів віковим особливостям і можливостям учнів, оскільки надмірно складний чи об'ємний контент ускладнює сприйняття.

Ключові позиції для врахування:

- навчальна інформація медіатексту повинна відповідати пізнавальним здібностям учнів, ураховуючи їхній інтелектуальний рівень і вік;
 - уникнення великого обсягу текстових файлів;
 - медіатекст повинен мати лише найголовніші акценти, на які необхідно звернути увагу здобувачам освіти (графіку, анімацію та відеокліпи, які розкривають сенс навчальних тем);
 - уникнення надмірного використання спецефектів, щоб не розсіювати увагу учнів;
 - добір правильної кольорової гами позитивно впливає на «читабельність» тексту;
 - ретельне планування уроку з урахуванням часу на використання медіатекстів, щоб вони доповнювали вчителя, а не замінювали його;
 - систематичність і дозованість медіаінформації під час освітнього процесу.
- Важливо знайти «золоту середину» щоб постійно підтримувати й посилювати інтерес до медіаосвіти, але водночас не перегнути палку та не знизити мотивацію до використання медіатекстів на уроках. Застосування графіки, анімації й відеокліпів повинно відбуватися помірно, щоб учні зосереджувалися на змісті, а не на спецефектах. При плануванні уроку варто приділяти увагу оптимальному часу для демонстрації медіатекстів, роблячи їх органічним доповненням, а не заміною пояснень вчителя. Систематичний, але виважений підхід до впровадження медіаінформації допоможе підтримувати постійний інтерес учнів і водночас формувати їхню мотивацію до пізнання.

Оскільки здобувачі освіти мають практично необмежений доступ до інтернету, потрібно приділяти значну увагу основам кібербезпеки. Це допоможе учням захистити власні персональні дані й уникнути небажаних наслідків у мережі. Для цього варто пройти онлайн-курс для молоді про кіберпростір і кібербезпеку «Кіберпростір та кібербезпека» [38], рекомендуємо додатково опрацювати матеріали на сайті Міністерства освіти і науки України Безпека дітей в Інтернеті [7], де наведено широкий спектр практичних рекомендацій. Такий комплексний

підхід сприяє формуванню відповідального медіасередовища й підвищує рівень безпеки кожного учня.

Розвиток власної медіаграмотності є важливим завданням для вчителів, які прагнуть підвищити якість навчального процесу та прищепити учням критичне мислення. У цьому допомагають різноманітні онлайн-ресурси, що пропонують як теоретичні, так і практичні матеріали, наприклад:

- портал «Медіаосвіта та медіаграмотність» [44];
- курси на сайті Prometheus «Медіаграмотність для освітян» [31], «Медіаграмотність: практичні навички» [31];
- курс «Very Verified: онлайн-курс із медіаграмотності» [68];
- матеріали сайту «Академія української преси» [4];
- посібник «Основи медіаінформаційної грамотності 10-11 класи» [35].

Кожен із цих ресурсів допомагає поглибити розуміння сутності медіаграмотності та розвинути практичні навички в галузі критичного аналізу інформації. Завдяки ним учителі зможуть модернізувати уроки й ефективно інтегрувати медіаелементи в програми навчання. Систематичне використання доступних курсів і посібників сприяє формуванню компетентного педагогічного підходу. У результаті учитель забезпечує високий рівень викладання та допомагає учням усвідомлено сприймати інформаційні потоки.

Отже, формування медіаграмотності здобувачів освіти на уроках української філології має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки вчить орієнтуватися в інформаційному просторі. Ця діяльність допомагає учням глибше розуміти складники текстів і медіаповідомлень, знаходити логічні зв'язки та відстежувати маніпулятивні елементи. Застосування викладених методичних рекомендацій дає змогу вчителям вибудовувати систематичну роботу над розвитком ключових компетентностей. Практичні завдання й проєкти спонукають учнів до самостійних інформаційних пошуків, аналітичного опрацювання джерел і формування особистої позиції. У підсумку медіаграмотність стає потужним чинником інформаційної безпеки країни й важливим елементом у процесі виховання патріотично налаштованої, свідомої молоді.

Оскільки системні, універсальні державні навчальні програми та підручники часто не встигають за швидкістю змін у медіасередовищі, вчителі беруть ініціативу на себе:

1. Оперативно створюють завдання, що базуються на поточних подіях та свіжих прикладах медіа (новини, дописи в соцмережах, рекламні кампанії), які є зрозумілими та цікавими для учнів.

2. Розробляють методики, спрямовані на практичне застосування знань:

- Вправи на фактчекінг (перевірку джерел).
- Дискусії щодо етичних аспектів поширення інформації.
- Проекти зі створення подкастів чи аналізу новинних заголовків.

3. Замість очікування «зверху», педагоги обмінюються цими напрацюваннями через професійні спільноти.

Таким чином, самостійна методична робота вчителів є ключовим елементом успішної інтеграції медіаграмотності, перетворюючи їх із простих трансляторів знань на агентів змін у формуванні критично мислячих та інформаційно стійких громадян.

Висновки до розділу 3

Уроки української літератури відкривають широкі можливості для формування медіаграмотності в учнів. В умовах дистанційного та змішаного навчання ця потреба стала ще більш актуальною, оскільки взаємодія учасників освітнього процесу значною мірою відбувається в цифровому середовищі. Завдання, що передбачають фактчекінг, аналіз суджень, виявлення маніпуляцій, візуалізацію змісту та спростування стереотипів, розвивають навички критичного мислення. Такі практики дозволяють формувати сталі вміння розрізняти достовірну й упереджену інформацію в медіапросторі. Учитель повинен систематично звертати увагу учнів на принципи академічної доброчесності як

важливої частини етичної поведінки в інфосфері. Водночас ефективність цих підходів залежить від рівня медіакомпетентності самого педагога. Сучасний учитель української літератури має бути не лише знавцем художніх творів, а й провідником у світ відповідального споживання медіа.

Для реалізації зазначених завдань розробляються навчально-методичні матеріали, які інтегрують медіаосвіту в шкільний курс літератури. Наприклад, модуль «Вступ до основ медіаграмотності» формує розуміння ключових понять: інформаційне джерело, достовірність, контекст. У межах модуля «Медіа, суспільство, демократія» учні усвідомлюють вплив медіа на формування суспільної думки та демократичних цінностей. Модуль «Медіавиклики: пропаганда та маніпуляції» знайомить учнів із методами викривлення інформації в текстах різних жанрів, зокрема художніх і публіцистичних. У блоці «Створення, поширення та споживання інформації» школярі вчаться продукувати власний контент, зважаючи на етичні норми. Окреме місце посідає модуль «Цифровий світ медіа», який охоплює теми кібербезпеки, цифрового сліду, впливу соцмереж на світогляд. Завдяки такій структурі формуються комплексні знання й навички, що органічно поєднуються з аналізом художніх творів.

Формування медіаграмотності в межах вивчення української літератури має важливе практичне значення. Цей процес розвиває здатність учнів орієнтуватися в інформаційному середовищі, відрізняти художній домисел від фактів і розпізнавати маніпулятивні повідомлення. Через систематичне впровадження медіаосвітніх методик учителі формують у школярів ключові компетентності, зокрема аналітичне мислення, мовленнєву грамотність та соціальну відповідальність. Практичні завдання (створення буклетів, ментальних карт, інтерв'ю, новинних сюжетів за мотивами творів) сприяють глибшому засвоєнню змісту літературного тексту. Учні не лише читають і тлумачать твори, а й застосовують знання на практиці, формуючи власні позиції та оцінки. Такий підхід розвиває навички самостійного мислення, роботи з джерелами та створення оригінального контенту.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі було досліджено можливості інтеграції медіаграмотності в освітні предмети, згідно з поставленими завданнями можна зробити такі висновки:

1. Медіаграмотність є невіддільною частиною сучасної освіти, адже вона формує здатність критично аналізувати, створювати та ефективно використовувати медіаконтент. Це поняття охоплює широкий спектр навичок: від розуміння принципів функціонування медіа до вміння розрізняти факти від думок та протистояти маніпуляціям. Медіаграмотність сприяє розвитку інформаційної культури особистості, забезпечуючи підготовку до життя в умовах цифрового суспільства. Вона допомагає адаптуватися до інформаційних викликів, запобігаючи впливу фейків та дезінформації, а також стимулює здатність свідомо взаємодіяти з медіапростором. Інтеграція медіаосвіти в навчальний процес сприяє формуванню універсальних навичок, які є фундаментом для успішного функціонування громадянина в сучасному світі.

2. Нормативно-правове забезпечення медіаосвіти в Україні характеризується фрагментарністю та відсутністю чітко визначеної нормативної бази. Попри існування окремих урядових документів стратегічного рівня та законодавчих актів у сфері освіти, немає системної політики, яка б комплексно регулювала впровадження медіаграмотності. Державний стандарт базової середньої освіти передбачає інтеграцію медіаосвітньої частини, проте відсутність координації між різними міністерствами ускладнює ефективну реалізацію цих ініціатив. Спроби створення Національного проєкту з медіаграмотності не отримали належного інституційного статусу та повноважень для координації діяльності різних державних органів. Геополітичні виклики, зокрема інформаційна агресія, підкреслюють необхідність посилення медіаграмотності як засобу захисту суспільства від дезінформації. Аналіз показує, що відсутність чіткої нормативної бази та системної координації перешкоджає формуванню ефективної політики у

сфері медіаосвіти, що потребує невідкладних дій для розробки та впровадження комплексних заходів.

3. Аналіз підручників з української мови для 10 класу показує, що ці видання спрямовані на формування основних мовних навичок учнів. Усі підручники наголошують на лексичних, орфоепічних, орфографічних та морфологічних нормах, а також на розвитку практичної риторики та культури мовлення. Особливістю є інтеграція медіаграмотності через аналіз текстів та роботу з інформаційними ресурсами, що допомагає учням критично оцінювати медіаконтент. Пропоновані практичні завдання, таблиці та вправи сприяють закріпленню теоретичних знань та розвитку комунікативних навичок. Підручники з української мови для 11 класу розширюють та поглиблюють знання учнів, залучаючи складніші мовні структури та риторичні засоби. Автори підручників акцентують на мовній стійкості, синтаксисі, стилістиці та розвитку критичного мислення через аналіз різноманітних медіатекстів. Медіаграмотність розвивається через завдання, що включають аналіз маніпулятивних технік та оцінку достовірності інформації, що сприяє формуванню критичного ставлення до медіаконтенту. Інтерактивні елементи, як-от: аудіодиктанти та онлайн-завдання – підвищують ефективність засвоєння матеріалу та залучають учнів до активного навчання.

4. Методичні підходи до впровадження медіаграмотності на уроках української мови передбачають комплексну роботу з різними типами текстів та інформаційних форматів. Аналіз газетних заголовків, рекламних слоганів і публіцистичних уривків допомагає учням ідентифікувати мовностилістичні особливості та маніпулятивні прийоми. Інтерактивні дискусії, рольові ігри та дебати сприяють розвитку критичного мислення, аргументаційних навичок і вміння розпізнавати стереотипи. Практика фактчекінгу включає аналіз джерел, перевірку посилань і виявлення фейкової інформації, що формує інформаційну відповідальність. Проектна діяльність, така як створення подкастів чи шкільних газет, дає змогу засвоїти основи журналістської етики, авторського права та принципів редагування. Візуальний та аудіоаналіз, що базується на розгляді

рекламних матеріалів, інфографіки та музичних кліпів, слугують розумінню багатоканального впливу медіа. Поєднання цих методів дає змогу зробити навчання більш інтерактивним, сприяючи формуванню в учнів усвідомленого ставлення до інформації та розвитку мовної культури. Практичні кейси інтеграції медіаграмотності у вивчення української мови демонструють ефективність використання різних методик у навчальному процесі.

5. Уроки української літератури надають широкі можливості для формування медіаграмотності, особливо в умовах дистанційного навчання, коли учні та вчителі активно взаємодіють у цифровому середовищі. Різноманітні завдання, спрямовані на критичне осмислення суджень, фактчекінг, спростування недостовірної інформації, викриття прихованих маніпуляцій, візуалізацію текстових відомостей та подолання стереотипів, допомагають формуванню в учнів сталих навичок інфомедійної грамотності. Важливо, щоб учитель постійно наголошував на важливості дотримання академічної доброчесності, яка є запорукою етичної взаємодії в медіапросторі. Сучасний навчальний процес вимагає від учителя відповідного рівня медіаграмотності, тому педагоги мають стежити за поточними тенденціями в медіаосвіті й впроваджувати найдоцільніші з них у свою професійну діяльність.

6. Формування медіаграмотності здобувачів освіти на уроках української мови та літератури має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки вчить орієнтуватися в інформаційному просторі. Ця діяльність допомагає учням глибше розуміти складники текстів і медіаповідомлень, знаходити логічні зв'язки та відстежувати маніпулятивні елементи. Застосування викладених методичних рекомендацій дає змогу вчителям будувати систематичну роботу над розвитком ключових компетентностей. Практичні завдання й проєкти спонукають учнів до самостійних інформаційних пошуків, аналітичного опрацювання джерел і формування особистої позиції. У підсумку медіаграмотність стає потужним фактором інформаційної безпеки країни й важливим елементом у процесі виховання патріотично налаштованої, свідомої молоді.

7. Потреба в медіаграмотності справді значно зросла в сучасних умовах, і це безпосередньо впливає на освітній процес, зокрема на викладання української мови та літератури. Учителі відіграють ключову роль у цій інтеграції, часто самостійно створюючи та поширюючи методичні матеріали, щоб ефективно відповідати на виклики інформаційного суспільства. Перелік онлайн-платформ і сайтів, де публікуються методичні матеріали з інтеграції медіаграмотності в уроки української мови та літератури наведено у додатку А.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. Київ: Грамота, 2019. 208 с. URL: <https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/11-klas-ukrajinska-mova-avramenko-2019.pdf> (дата звернення: 28.01.2025).
2. Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту). Київ: Грамота, 2018. 208 с. URL: <https://shkola.in.ua/1704-ukrainska-mova-10-klas-avramenko-2018.html> (дата звернення: 10.06.2025).
3. Андрієвська В., Шинкарьова Д. Цифрова та медіаграмотність як умова становлення сучасного покоління. *New collegium*. 2022. Т. 3, № 108. С. 50–54. URL: <https://doi.org/10.30837/nc.2022.3.50> (дата звернення: 27.01.2025).
4. Ауп. АУП – Академія Української преси. URL: <https://www.aup.com.ua/medi-aosv/istorija-proekta> (дата звернення: 19.06.2025).
5. Балада про соняшник – Іван Драч, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=879> (дата звернення: 10.04.2025).
6. Баранова В. Формування медіаграмотности на уроках української літератури. *Українська мова і література в школі*. 2022. № 74-75. С. 78–83. URL: https://znayshov.com/FR/18407/ukrmova_74_75-78-83.pdf (дата звернення: 29.01.2025).
7. Безпека дітей в Інтернеті. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/pozashkilna-osvita/vikhovna-robota-ta-zakhist-prav-ditini/bezpeka-ditey-v-interneti> (дата звернення: 29.01.2025).
8. Білий кінь Шептало – Володимир Дрозд, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=32> (дата звернення: 11.04.2025).
9. Білоусенко О. «Мої учні кажуть, що вони фактчекери, і їм це подобається». П'ять учителів, які навчають школярів критично мислити й аналізувати інформацію. *ms.detector.media*. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/28421/2021-11-03-moi-uchni-kazhut-shcho-vony-faktchekery-i-im-tse-podobaietsya>

pyat-uchyteliv-yaki-navchayut-shkolyariv-krytychno-myslyty-y-analizuvaty-informatsiyu/ (дата звернення: 21.02.2025).

10. Брюховецька І., Прийма А., Плетеницька Л. Цифрова медіограмотність науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти як запорука успіху у процесі викладання. *Innovate pedagogy*. 2024. Т. 2, № 70. С. 169–172.

11. Вербівський Д., Сікора Я., Усата О. Медіаграмотність як один зі складників процесу підготовки сучасного педагога професійного навчання. *Scientific bulletin of uzhhorod university. series: «pedagogy. social work»*. 2021. № 1(48). С. 69–72. URL: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.69-72> (дата звернення: 17.04.2025).

12. Використання медіаресурсу і засвоєння медіаграмотності на уроках української мови та літератури. З досвіду роботи вчителя Тернопільської ЗОШ №23 Зоряни Палково. *gapon.te.ua*. URL: <https://gapon.te.ua/clovo-vchyteliu/dosvid-i-innovatsii/item/1504-vykorystannia-mediaresursu-i-zasvoiennia-mediahramotnosti-na-urokakh-ukrainskoi-movy-ta-literatury-z-dosvidu-roboty-vchytelia-ternopilskoi-zosh-23-zoriany-palkovo> (дата звернення: 29.01.2025).

13. Ворон А. Українська мова. Профільний рівень. Київ: Вид. дім «Освіта», 2019. 272 с. URL: <https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/11-klas-ukrajinska-mova-voron-2019.pdf> (дата звернення: 28.01.2025).

14. Вчись у природи творчого спокою... – Євген Плужник, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=6097> (дата звернення: 29.01.2025).

15. Гаї шумлять... – Павло Тичина, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=385> (дата звернення: 29.01.2025).

16. Герман В. Медіакультура вчителя-словесника: практика формування в курсі «сучасна українська літературна мова». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 1(105). С. 121–131.

17. Глазова О. Українська мова (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 224 с.

URL: <https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/11-klas-ukrajinska-mova-glazova-2019.pdf> (дата звернення: 23.04.2025).

18. Глінчук Ю. Формування медіаграмотності майбутніх педагогів у контексті протидії небезпеці інформаційного насилля: концептуальні засади. *Pedagogical sciences theory and practice*. 2024. № 1. С. 79–85. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2024-1-11> (дата звернення: 08.06.2025).

19. Голуб Н. Українська мова (рівень стандарту) підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Пед. думка, 2019. 232 с. URL: <https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/11-klas-ukrajinska-mova-golub-2019.pdf> (дата звернення: 28.01.2025).

20. Горбань Ю., Олійник О. Медіаграмотність як чинник захисту інформаційного простору від ворожої дезінформації в час війни. *Український інформаційний простір*. 2024. № 1(13). С. 194–205. URL: [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(13\).2024.300896](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(13).2024.300896) (дата звернення: 27.01.2025).

21. Гудима Н., Мелекєсцева Н., Ковальчук О. Формування медіаграмотності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі як одне із актуальних завдань нової української школи. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2023. № 1. С. 32–42. URL: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2023-pp-1-32-42> (дата звернення: 27.01.2025).

22. Державний стандарт базової середньої освіти. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (дата звернення: 29.01.2025).

23. Захар Беркут – Іван Франко, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=645> (дата звернення: 29.01.2025).

24. Іваницька Т. Медіаграмотність здобувачів вищої медичної освіти на різних етапах навчання і завдання щодо її покращення. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку вищої медичної (фармацевтичної) освіти в Україні*: Матеріали XXI

Всеукр. науково-практ. конф. з міжнар. участю в онлайн-режимі за допомогою платформи Microsoft Teams, м. Тернопіль, 23–24 трав. 2024 р. С. 2–4.

25. Ільченко О. Медіаграмотність у суспільно-гуманітарному циклі дисциплін освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти. *Pedagogical and psychological sciences: regularities and development trends*. 2020. С. 104–118. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-023-0-7> (дата звернення: 27.01.2025).

26. Картування сфери медіаграмотності в Грузії, Латвії, Молдові та Україні. Київ: UMCI, 2022. 33 с. URL: <https://filter.mkip.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/kartuvannia-mediahramotnosti.-analitichnyy-zvit.-ukraina.pdf> (дата звернення: 18.01.2025).

27. Кірдан О., Кірдан О., Литвиненко В. Медіаосвіта та формування медіакомпетентності майбутніх педагогів і менеджерів освіти. *Problems of modern teacher training*. 2024. № 1(29). С. 116–125. URL: [https://doi.org/10.31499/2307-4914.1\(29\).2024.305104](https://doi.org/10.31499/2307-4914.1(29).2024.305104) (дата звернення: 27.01.2025).

28. Кірієнко У. Медіаграмотність для освітян в умовах війни: інформаційно-аналітичні матеріали. Київ: Держ. науково-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомл., 2023. 15 с.

29. Колесник Н. Вступ до спеціальності: навч.-метод. рек. до семін. занять. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьков., 2024. 48 с.

30. Кравченко О. Педагогічні умови формування медіаграмотності майбутніх вчителів у сучасних закладах вищої освіти: обґрунтування проблеми. *Humanities science current issues*. 2020. Т. 3, № 31. С. 270–275. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/31.214134> (дата звернення: 27.01.2025).

31. Медіаграмотність для освітян. *Prometheus*. URL: <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/mediagramotnist-dlya-osvityan/> (дата звернення: 29.01.2025).

32. Медіаграмотність: практичні навички. *Prometheus*. URL: <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/mediagramotnist-praktichni-navichki/> (дата звернення: 29.01.2025).

33. Місце для дракона – Юрій Винничук, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=10482> (дата звернення: 20.04.2025).

34. Модри Камень – Олесь Гончар, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3112> (дата звернення: 20.04.2025).

35. Мокрогуз О., Желіба О. Основи медіаінформаційної грамотності 10-11 класи. Київ : Акад. укр. преси, Центр вільн. преси, 2024. 38 с.

36. Не моя!.. – kozak system. *Тексти та акорди пісень*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/4334032.html> (дата звернення: 21.05.2025).

37. Нова українська школа. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&type=all&tag=nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 03.07.2025).

38. Онлайн-курс для молоді «Кіберпростір та кібербезпека». URL: <https://cyber.volunteer.kyiv.ua/#/> (дата звернення: 03.07.2025).

39. Падалко Я., Слаба О. Значення медіаосвіти та медіаграмотності у сучасному суспільстві. *Humanities science current issues*. 2023. Т. 2, № 61. С. 295–299. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-49> (дата звернення: 03.07.2025).

40. Перелік всіх творів Тараса Шевченка. *Освіта.UA*. URL: https://osvita.ua/school/literature/tag-shevchenko_taras/ (дата звернення: 03.07.2025).

41. Писаренко Л. Медіаграмотність як ефективний метод розвитку особистості. *The european development trends in journalism, pr, media and communication: International scientific and practical conference*, м. Wloclawek, 26–27 лют. 2021 р. С. 78–81. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-042-1-18> (дата звернення: 09.04.2025).

42. По дорозі в Казку – Олександр Олесь, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=6072> (дата звернення: 29.06.2025).

43. Порошук Н. Формування медіаграмотності в учнів закладів загальної середньої освіти: протидія маніпуляціям у соціальних мережах. Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (12–15 травня 2025 року). Філологічний факультет. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. С. 91–92. URL: <https://www.chnu.edu.ua/media/qcuff4wf/2025-filolohichniy-f-t.pdf> (дата звернення: 20.10.2025).

44. Портал медіаосвіти і медіаграмотності. *Портал з медіаосвіти і медіаграмотності для викладачів, вчителів, батьків, підлітків та дітей.* URL: <https://medialiteracy.org.ua/> (дата звернення: 10.03.2025).

45. Про введення воєнного стану в Україні. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 29.01.2025).

46. Про вищу освіту. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 18.01.2025).

47. Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-вр#Text> (дата звернення: 18.01.2025).

48. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-п#Text> (дата звернення: 29.06.2025).

49. Про науково-технічну інформацію. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12#Text> (дата звернення: 29.06.2025).

50. Про освіту. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 18.01.2025).

51. Про повну загальну середню освіту. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 18.01.2025).

52. Про рекламу. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр#Text> (дата звернення: 07.04.2025).

53. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки». *Президент України. Офіційне інтернет представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069> (дата звернення: 07.04.2025).

54. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України». *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text> (дата звернення: 18.02.2025).

55. Про захист інформації в інформаційно - комунікаційних системах. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр#Text> (дата звернення: 18.02.2025).

56. Про медіа. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 18.01.2025).

57. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text (дата звернення: 15.03.2025).

58. Розвиток медіаграмотності молодого покоління: практичний аспект проблеми / Ю. Руденко та ін. *Physical and mathematical education*. 2022. Т. 37, № 5. С. 56–63. URL: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2022-037-5-008> (дата звернення: 27.06.2025).

59. Скляревська Г. Майже половина українців мають нижчий за середній індекс медіаграмотності – дослідження «Детектор медіа». *ms.detector.media*. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/26947/2021-03-29-mayzhe-polovyna-ukraintsiv-mayut-nyzhchyu-za-seredniy-indeks-mediagramotnosti-doslidzhennya-detektor-media/> (дата звернення: 11.04.2025).

60. У теплі дні збирання винограду – Максим Рильський, повний текст твору. *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=13692> (дата звернення: 10.05.2025).

61. Уварова Т., Стас Т. Медіаграмотність та медіакомпетентність у сучасній освіті: виклики і тенденції. *Humanities science current issues*. 2020. Т. 4, № 29. С. 191–197. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/29.209672> (дата звернення: 20.01.2025).

62. Українська мова (профільний рівень) / С. Караман та ін. Харків: Ранок, 2018. 272 с. URL: <https://shkola.in.ua/1711-ukrainska-mova-10-klas-karaman-2018.html> (дата звернення: 28.04.2025).

63. Чорноус О. Формування інформаційної грамотності учнів як складова елементів навчального матеріалу електронних підручників. *Problems of the modern textbook*. 2021. № 27. С. 277–284. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2021-27-277-284> (дата звернення: 27.06.2025).

64. Шевчук С. Українська мова (рівень стандарту) підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Ірпінь: ТОВ Вид-во «Перун», 2018. 256 с. URL: <https://shkola.in.ua/1713-ukrainska-mova-10-klas-shevchuk-2018.html> (дата звернення: 28.05.2025).

65. Ющук І. Українська мова (рівень стандарту). Тернопіль: Навч. кн. – Богдан, 2018. 208 с. URL: <https://shkola.in.ua/1714-ukrainska-mova-10-klas-yushchuk-2018.html> (дата звернення: 28.05.2025).

66. 10 простих вправ із медіаграмотності на будь-який урок. *Нова українська школа | Веб-ресурс НУШ*. URL: <https://nus.org.ua/2024/10/21/10-prostyh-vprav-iz-mediagramotnosti-na-bud-yakuj-urok/> (дата звернення: 29.06.2025).

67. Naumuk I., Valko N. Trends and challenges in implementing media education in Ukraine. *CTE Workshop Proceedings*. 2024. No. 11. P. 239–254. URL: <https://doi.org/10.55056/cte.688> (date of access: 27.06.2025).

68. Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності. *Дія. Освіта*. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/very-verified> (дата звернення: 29.06.2025).

ДОДАТОК

1. Ресурси Академії української преси (АУП). Тут розміщено понад 700 навчальних і методичних посібників, розробок уроків та статей, наприклад посібник «Практична медіаграмотність у НУШ. 5-7 класи». URL: <https://aup.com.ua/> (у розділах «Бібліотека» або «Медіаосвіта»).
2. Платформи Міністерства освіти і науки України (МОН). Розділи «Навчально-методичні матеріали» та «Інфомедійна грамотність». URL: <https://mon.gov.ua/>.
3. Портал «Нова українська школа» (НУШ). НУШ регулярно публікує статті та добірки практичних матеріалів, що стосуються впровадження медіаграмотності як наскрізної лінії. URL: <https://nus.org.ua/> (Пошук за тегами «Медіаграмотність» або «Уроки української»).
4. Платформа EdEra та IREX (Курси та ресурси). Ці платформи пропонують структуровані онлайн-курси та навчальні модулі, які вчителі можуть використовувати для самоосвіти та адаптації контенту. Онлайн-курс «Медіаграмотність: що потрібно знати та як навчати». URL: <https://www.ed-era.com/courses/media-literacy-for-teachers/>.
5. Освітній портал «На урок». Цей портал містить велику кількість розробок уроків, створених самими вчителями. Ви можете знайти готові матеріали, фільтруючи за предметом. URL: <https://naurok.com.ua/>.